

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “ศักยภาพของเกษตรกรในการผลิตไถ่พื้นเมืองในจังหวัดอุตรดิตถ์” มีเอกสาร สิ่งพิมพ์ วารสารทางวิชาการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นแนวทางในการวิจัย โดยแยกเป็น

- 2.1 หลักสำคัญในการเลี้ยงไถ่พื้นเมือง
- 2.2 ปัญหาการเลี้ยงไถ่พื้นเมืองในชนบท
- 2.3 การอนุรักษ์ และพัฒนาไถ่พื้นเมืองไทย
- 2.4 ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรและศักยภาพของจังหวัดอุตรดิตถ์
- 2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 หลักสำคัญในการเลี้ยงไถ่พื้นเมือง

พันธุ์และการปรับปรุงพันธุ์

พันธุ์ไถ่พื้นเมืองที่เกี่ยวข้องกับการผลิตไถ่พื้นเมืองที่สำคัญ ได้มีผู้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้ สุพจน์ (2542: 11-14) ได้จำแนกสายพันธุ์ของไถ่พื้นเมือง ดังนี้

1. ไถ่กู เป็นไถ่พันธุ์หนัก ลำตัวใหญ่ ตัวเมียมีขนสีดำปกคลุมทั้งตัว ตัวผู้มีลักษณะเป็นไถ่ขน มีนิสัยชอบจิกตี หรือชน มีสีขนแตกต่างกันไป เช่น มีสีแดงสลับกับเขียว สีดำ สีเทา สีเหลืองออกขาว หางสีดำหรือสีลายอื่น ๆ
2. ไถ่ตะเภา เป็นไถ่ขนาดใหญ่ สีสวย มีสีน้ำตาลออกเหลือง มีขนอ่อนนุ่ม ละเอียด มีขนที่หน้าแข้ง เนื้อนุ่มมีรสชาติอร่อย สันนิษฐานว่าเป็นไถ่ที่มีถิ่นกำเนิดมาจากประเทศจีน
3. ไถ่แจ้ นิยมเลี้ยงไถ่แจ้ไว้เป็นไถ่สวยงาม หรือความเพลิดเพลิน มีขนาดตัวเล็ก ด้ยน้ำหนักประมาณ 500 – 600 กรัม มีหลายสีต่าง ๆ กัน
4. ไถ่ดำ มีลักษณะรูปร่างคล้ายกับไถ่พื้นเมืองที่เลี้ยงกันโดยทั่วไป แต่ไถ่ดำจะมีสีดำตลอดทั้งตัว เช่น ปาก ลิ้น หน้า หงอน ผิวหนัง ขน แข็ง ขา เนื้อ กระดูก
5. ไถ่กลายพันธุ์ เป็นไถ่ที่เกิดจากการผสมระหว่างไถ่พื้นเมืองหลายชนิดด้วยกัน ในบางตัวจะมีลักษณะแปลกไปจากไถ่พื้นเมือง เช่น ไม่มีขนที่ลำคอ (ไถ่คออ่อน)

สมาคมอนุรักษ์และพัฒนาไม้พื้นเมืองไทย (2542: 3-5) แบ่งไม้พื้นเมืองสายพันธุ์ไม้ที่
ออกเป็น 4 สายพันธุ์

1. สายพันธุ์เหลืองหางขาว มีลักษณะรูปร่างเพรียวยาวสูงระหง จับกลมท่อน บานหัวบาน
ท้าย ทรงรูปหงส์ ขนพื้นตัวสีดำ ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง และระย้าเป็นสีเหลืองทอง ขน
หางยาวเป็นพอนข้าว หางพัดดำ หางกะลวยสีขาว ปากแข็ง เล็บเคียวสีขาวอมเหลืองแบบสิงาข้าง
คาสีขาวอมเหลือง แบบตาปลาหมอคาย ที่หัว หัวปีก ขี้อา รวม 5 แห่ง มีหย่อมกระประเป้งขาวอยู่
5 หย่อม เรียกว่าพระเจ้า 5 พระองค์ ตัวเมียขนพื้นตัว ขนหลังสีดำ หรือดำปลายจุดเล็กน้อย มีหย่อม
กระประเป้ง 5 หย่อม เหมือนตัวผู้ ปากแข็ง เล็บ เคียว คาสีเหมือนตัวผู้

2. สายพันธุ์ประดู่หางดำ มีลักษณะรูปร่างลำกลมยาว หน้าใหญ่ ท้ายยาวแบบรูปหัวปลี
กล้วย ขนพื้นตัวสีดำ ขนปีก ขนหางทั้งหางพัด หางกะลวยสีดำปลอด ขนสร้อยปีก สร้อยคอ สร้อย
หลัง ระย้า สีประดู่ แบบเมล็ดมะขาม ปาก เท้า เล็บ เคียว สีน้ำตาลแก่ คาสีไพลแก่ หรือปาก แข็ง
เล็บ เคียวสีดำ คาสีดำก็ได้ ตัวเมียขนพื้นตัว ขนหลังสีดำตลอด ตรงสร้อยคอกมีขนขลิบสีประดู่เล็ก
น้อย ปาก เท้า เล็บ เคียว และคาสีเหมือนตัวผู้

3. สายพันธุ์เขียวหางดำ มีลักษณะรูปร่างลำกลมยาว หน้าใหญ่ท้ายยาวแบบรูปปลีเหมือน
ไม้ประดู่หางดำ ขนพื้นตัวสีดำ ขนปีก ขนหาง ทั้งพัดและกะลวยสีดำปลอด ขนสร้อยคอ สร้อยปีก
สร้อยหลังระย้า สีเขียวแก่อมดำ ปาก แข็ง เล็บ เคียว สีกระดานชนวน คาสีเขียวอมดำ ตัวเมียขนพื้น
ตัว ขนหลังสีดำเป็นเงา เขียวแบบสีแมลงภู่ ปาก แข็ง เล็บ เคียว คาสีเหมือน ตัวผู้ ขนขลิบ สร้อยคอ
สีเขียวอมดำ

4. สายพันธุ์เทาหางขาว มีลักษณะรูปร่างเพรียวยาวทรงหงส์ คล้ายๆ เหลืองหางขาว ขน
พื้นตัวสีเทาแบบสีนกกพิราบ หรือสีซี้เจ้าพื้น ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยลิรับกันตามพันธุ์ เช่น
เหลือง-แดง-ประดู่ สวาด-ดำ-ซี้เจ้า ปาก แข็ง เล็บ เคียว สีขาวอมเหลือง หางพัดสีเทาเหมือน
ขนพื้นตัว หางกะลวยสีขาวแบบเหลืองหางขาว ตัวเมียขนพื้นตัว ขนหลังสีเทาเหมือนตัวผู้ ขนขลิบ
สร้อยคอเหมือนตัวผู้ ปาก แข็ง เล็บ เคียว สีเหมือนตัวผู้

เรื่องศักดิ์ (2531) ให้แนวทาง การปรับปรุงพันธุ์ไม้พื้นเมือง ควรคัดเลือกไม้พื้นเมืองที่มี
ลักษณะ ดังนี้

1. คัดเลือกไม้ที่ตัวโต ๆ (ทั้ง ๆ ที่อายุไม่มาก) มาทำพันธุ์
2. ไม้พ่อ-แม่พันธุ์ ควรมีลักษณะที่ตลาดนิยม เช่น บางท้องถิ่นต้องการไม้พื้นเมืองสีดำ
หรือบางท้องถิ่นนิยมไม้ขน
3. ไม้ที่จะนำมาทำพันธุ์ ควรจะสมบูรณ์ ใสสดโต ขนเรียบเป็นมัน หงอนสีแดงสดใส
เคลื่อนไหวคล่องแคล่ว

4. เมื่อมีผลผลิตออกมาควรที่จะเลือกไก่ที่มีลักษณะที่ดีที่สุดในฟาร์ม

5. เมื่อลูกไก่รุ่นแรกโตเป็นหนุ่มสาว ควรเปลี่ยนพ่อพันธุ์ใหม่ หรือคัดไก่หนุ่มขายหรือตอนให้หมด ป้องกันการผสมกันเอง จะทำให้ไก่เลี้ยงโตยาก และไม่มีความทนทานต่อโรค
 สุพจน์ (2542 : 40-41) กล่าวว่า การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ที่ดีไว้ทำพันธุ์ จะช่วยให้ไก่ในฝูงมีขนาดตัวโต ให้ไข่ตก เลี้ยงลูกดี เลี้ยงลูกรอดมากและลูกโตเร็ว ส่งผลให้ผู้เลี้ยงได้รับผลตอบแทนสูง ซึ่งการคัดเลือกไก่พื้นเมืองไว้ทำพันธุ์สามารถทำได้ดังนี้

1. พ่อไก่ที่ดีจะต้องมีรูปร่างสมบูรณ์และแข็งแรง มีน้ำหนักตั้งแต่ 2.5 กิโลกรัมขึ้นไป มีอายุไม่น้อยกว่า 9 เดือน แต่ไม่เกิน 3 ปี
2. แม่ไก่ที่ดีจะต้องมีรูปร่างสมบูรณ์ และแข็งแรง มีน้ำหนักตั้งแต่ 1.5 กิโลกรัมขึ้นไป มีอายุไม่น้อยกว่า 7 เดือน แต่ไม่เกิน 3 ปี ให้ไข่อย่างน้อยปีละ 4 ชุด ชุดละอย่างน้อย 12 ฟอง ฟักไข่ออกเป็นตัวอย่างน้อยชุดละ 8 ตัว เลี้ยงลูกเก่ง เลี้ยงลูกรอดจนโต ชุดละ 6 ตัว มีนิสัยไม่ดุร้าย หรือคอยจิกตีลูกไก่ของแม่ไก่ตัวอื่น

3. หมั่นคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์เสมอ ถ้าอายุเกิน 3 ปีจะต้องคัดออก

4. พ่อพันธุ์ 1 ตัว สามารถใช้ผสมพันธุ์หรือคุมฝูงแม่ไก่ได้ 6-10 ตัว

5. ควรเก็บลูกไก่ที่เกิดจากพ่อแม่ไก่ที่ดีไว้ทำพันธุ์รุ่นละ 2-3 ตัว

รูปแบบการเลี้ยง

ธารงศักดิ์ (2532 : 4-5) ได้จำแนกรูปแบบการเลี้ยงไก่พื้นเมืองออกเป็น 3 วิธี คือ

1. การเลี้ยงแบบปล่อยลาน
2. การเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย
3. การเลี้ยงแบบขังเล้าหรือขังกรง

สนธิพันธ์ (2533 : 25) ได้กล่าวถึงรูปแบบการเลี้ยงไก่พื้นเมืองไว้ดังนี้

1. การเลี้ยงแบบปล่อยลาน
2. การเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย
3. การเลี้ยงแบบขังเล้าหรือโรงเรือน
4. การเลี้ยงแบบขังกรง

ไชยา (2541 : 7-8) ได้แบ่งรูปแบบการเลี้ยงไก่พื้นเมืองไว้ดังนี้

1. การเลี้ยงแบบปล่อย
2. การเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย
3. การเลี้ยงแบบขังเล้า
4. การเลี้ยงแบบขังกรง

จรัญ (2526) กล่าวว่า ชาวบ้านเลี้ยงไก่พื้นเมืองไว้ได้ขุนบ้าน แล้วปล่อยให้หากินเองตาม ลานบ้าน หรือทุ่งนาใกล้บ้านหลังการเก็บเกี่ยว ซึ่งไก่จะเดินกินข้าวที่ตกหล่น เป็นการใช้ประโยชน์ กับสิ่งที่เกือบจะไม่มีประโยชน์ ซึ่งเป็นการเกื้อหนุนระบบการเกษตรแบบผสมผสานได้ดียิ่งขึ้น

อาหารและการให้อาหาร

ไชยา (2541 : 23-27) กล่าวว่า อาหารไก่พื้นเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง เนื่องจากไก่จะให้ผลผลิตสูงตามความสามารถของไก่หรือไม่ ขึ้นอยู่กับคุณภาพของอาหารที่ไกกินเข้าไป การให้อาหารที่มีคุณภาพดีและเหมาะสมกับความต้องการ ไก่ระยะต่างๆ อายุ และขนาด ผู้เลี้ยงก็จะได้ผลผลิตดี คือโตเร็ว เนื้อมาก ไข่ดกและทน ขยายพันธุ์ได้มาก และไม่ค่อยเป็นโรค การที่ไก่เจริญเติบโตได้ดี มีความแข็งแรง และให้ไข่ดก ต้องได้กินอาหารเพียงพอกับความ ต้องการ ซึ่งอาหารที่ไกดต้องการก็สามารถแบ่งได้ 6 ประเภทด้วยกัน คือ

1. คาร์โบไฮเดรต เป็นอาหารที่ให้พลังงานสำหรับการดำรงชีวิต และการผลิตต่าง ๆ แก่ร่างกาย มีมากในเมล็ดธัญพืชชนิดต่าง ๆ ได้แก่ ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ข้าว
2. ไขมันและน้ำมัน เป็นอาหารที่ให้พลังงานสูงกว่าคาร์โบไฮเดรต ประมาณ 2 เท่า และยังให้กรดไขมันบางชนิดที่จำเป็นสำหรับสัตว์
3. โปรตีน เป็นอาหารที่ช่วยในการสร้างเนื้อเยื่อที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของร่างกาย และช่วยในการสร้าง และซ่อมแซมรักษาส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมทั้งยังนำไปใช้ในการสร้างไข่ และเนื้อด้วย
4. วิตามิน เป็นสิ่งที่สัตว์ทุกชนิดต้องการ (แต่ต้องการเพียงเล็กน้อย) เพราะทำหน้าที่หลายอย่างในขบวนการต่าง ๆ ในร่างกาย เช่น เพื่อนำไปช่วยสร้างความเจริญเติบโต ความแข็งแรงของร่างกาย สะสมไว้ในไข่ อาหารธาตุต่างๆ สำรองไว้ให้ลูกไก่ และเพื่อใช้ในการสืบพันธุ์
5. แร่ธาตุ สัตว์ปีกทุกชนิดต้องการอาหารประเภทแร่ธาตุตลอดเวลา เพื่อนำไปเสริมสร้างกระดูก ก่อสร้างร่างกายในวัยเติบโต และเอาไปชดเชยกับแร่ธาตุที่สูญเสียไปทางการขับถ่าย ทางที่เป็นไข่ และทางหน้าที่อื่น ๆ อันเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของไก่
6. น้ำ เป็นอาหารที่สำคัญที่สุด เพราะไก่ขาดน้ำไม่ได้ ถ้าขาดน้ำจะทำให้ไก่ไม่กินอาหาร ในร่างกายของไกดมีน้ำประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ ผู้เลี้ยงจะต้องให้น้ำที่สะอาด และพอเพียงแก่ความต้องการของไกด

เรื่องศักดิ์ (2531: 12) ได้กล่าวว่า อาหารที่ใช้เลี้ยงไก่พื้นเมือง ควรใช้อาหารสำเร็จรูป หรือหัวอาหาร เพื่อเร่งการเจริญเติบโตในระยะลูกไก่ เมื่อเป็นไก่ใหญ่ ควรให้อาหารเสริมเกลือแร่ ในอาหาร โดยทั่วไปไก่ใหญ่มักให้อาหารในพื้นที่เป็นหลัก เช่น รำ ปลายข้าว ข้าวเปลือก เศษผัก ปลาย ไล่เดือน ข้าวแห้ง เพื่อลดต้นทุนในการผลิต และการให้อาหารควรให้เป็นเวลา เช้า - กลาง

วัน - เย็น หรืออย่างน้อย เช้า - เย็น สำหรับการให้น้ำไก่ ควรนำน้ำใส่ในภาชนะตั้งให้กินตลอด เพราะไก่ชอบกินน้ำที่สะอาด ถ้ากรณีไม่ได้เตรียมน้ำสะอาดไว้ให้ ไก่ก็จะไปกินน้ำขังตามแอ่งน้ำ หรือน้ำขังทั่วไป ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดโรคได้ง่าย และควรนำไก่ที่เลี้ยงไว้ไปปล่อยในนาข้าว หรือแปลงปลูกผัก หลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว เพื่อเก็บกินผลผลิตที่ตกหล่น

การสุขภาพและการป้องกันโรค

โซยา (2541 : 53) ได้กล่าวว่า ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ผู้เลี้ยงควรยึดหลักป้องกันไว้ก่อนแก่ เพราะการป้องกันโรคเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำในรูปแบบต่างๆ ให้ถูกต้องเหมาะสม ดังนี้

1. ให้จัดการด้านสุขภาพในเล้าไก่ และบริเวณใกล้เคียงให้ดี กล่าวคือ เล้าและบริเวณใกล้เคียงต้องสะอาดแห้ง ไม่มีคิ๊บ ไม้ชื้นและ พยายามกำจัดแมลงต่างๆที่เป็นพาหะนำโรคมานำให้ไก่
2. อย่าให้บุคคลภายนอกเข้าเล้าไก่โดยไม่จำเป็น
3. ให้โรงเรือนเลี้ยงไก่ได้รับแสงแดดบ้างพอสมควร ให้มีการระบายอากาศได้มากพอ ไม่ถึงกับลมโกรก และควรปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น เพื่อมิให้โรงเรือนร้อนเกินไปเวลาเที่ยงและบ่าย
4. ให้อาหารที่มีคุณภาพดี ถูกต้องตามชนิดและขนาดของไก่ ดูแลความสะอาดของน้ำ และอาหารให้มีอยู่ตลอดวัน ให้ไก่กินได้ทั่วถึง ทั้งนี้เพราะอาหารเสื่อมคุณภาพ หรืออาหารเก่า หรือขึ้นรา ถ้าไก่กินเข้าไปจะทำให้เป็นโรค และทำให้ไก่ตายได้
5. ไก่ที่ซื้อใหม่ ควรแยกเลี้ยงไว้ต่างหาก กักไว้ 2-3 สัปดาห์ หากไม่เป็นโรคจึงนำมาเลี้ยงในบริเวณใกล้เคียงกันได้
6. หมั่นคัดไก่ป่วย ไก่อ่อนแอ ไก่พิการ ออกจากฝูงอยู่เสมอ เพราะไก่พวกนี้มักจะเป็นต้นเหตุของโรค
7. ทำวัคซีนป้องกันโรคตามคำแนะนำของผู้ผลิต

โรงเรือนเลี้ยงไก่พื้นเมือง

สุพจน์ (2542 : 16-19) ได้กล่าวว่า โรงเรือนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ใช้เป็นสถานที่เลี้ยงไก่ตั้งแต่แรกเกิดจนจำหน่าย ดังนั้นการออกแบบโรงเรือนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และราคาไม่แพง จะทำให้ไก่อยู่ได้อย่างสบาย มีการเจริญเติบโตตามปกติ ให้ผลผลิตดี และสร้างผลกำไรให้กับผู้เลี้ยงได้เป็นอย่างดี ลักษณะของโรงเรือนมีอยู่หลายแบบ จะเลือกสร้างแบบใด ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ความยากง่าย ทุน และวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น โดยทั่วไปแล้วโรงเรือนที่ใช้เลี้ยงไก่มีแบบต่างๆ ดังนี้

1. แบบเพิงหมาแหงน
2. แบบหน้าจั่ว
3. แบบหน้าจั่วกลาย
4. แบบเพิงหมาแหงนกลาย
5. แบบจั่วสองชั้น

โรคและพยาธิ

สนธิรัตน์ (2533 : 37-38) กล่าวว่า การเลี้ยงไก่พื้นเมืองมักจะถูกโรค และพยาธิรบกวน ทำให้เกิดความเสียหายมาสู่เกษตรกรผู้เลี้ยงอยู่เสมอ โรคที่สำคัญมีดังนี้

1. โรคนิวคาสเซิล
2. โรคหลอดลมอักเสบ
3. โรคคอหิวด์
4. โรคฝีดาษ

นอกจากนี้ยังมีโรคพยาธิ ซึ่งมีทั้งพยาธิภายนอก คือ ไร หมัด เหาไก่ พยาธิภายใน ได้แก่ พยาธิตัวแบน พยาธิตัวกลม และพยาธิเส้นด้าย

การใช้วัคซีนในไก่พื้นเมือง

เชิดชัย (2531) ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า การใช้วัคซีนป้องกันโรคระบาดไก่พื้นเมืองนั้น สามารถลดอัตราการตายลงได้มาก แต่โปรแกรมวัคซีนนี้เป็นปัญหาใหญ่ คือจะเหมาะสมกับเกษตรกรที่มีงานอื่น ๆ อยู่มาขยมนั้นแค่ไหน เพราะฉะนั้น การที่จะไปแนะนำการใช้วัคซีนไก่พื้นเมือง เราต้องคว้ดอุปสรรคว่า ต้องการพัฒนาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของชาวบ้านมากน้อยแค่ไหน

รูปแบบการจำหน่าย

ภายิต และชีพ (2539) ได้แบ่งระดับของตลาดไก่พื้นเมืองไว้ดังนี้

1. ตลาดท้องถิ่น เกษตรกรขายไก่ให้เพื่อนบ้านใกล้เคียง ซึ่งมีปริมาณในการขายไก่ไม่มากนัก หรือขายตามตลาดนัดใกล้เคียงท้องถิ่น
2. พ่อค้าคนกลางจะเป็นผู้รวบรวมไก่จากเกษตรกร ตามแหล่งที่เลี้ยง เพื่อนำมาขายให้กับพ่อค้า แม่ค้าปลีกในตลาดคลองเตย และเขาวราช (ตลาดเก่าชั้น) ซึ่งราคาขายมักกำหนดโดยพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อจากเกษตรกร โดยในฤดูฝนมีการซื้อขายน้อยกว่าฤดูอื่น เนื่องจากปริมาณไก่ออกมามาก ในฤดูร้อน และฤดูหนาวจะมีเทศกาลมาก แต่ปริมาณ ไก่มีน้อยจึงได้ราคาดี

เกรียงไกร และคณะ (2541 : 28-32) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาตลาดไก่พื้นเมือง มีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ อาทิเช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ การเคลื่อนย้ายแรงงาน การคมนาคม ตลอดจนภาวะเศรษฐกิจและสังคม และได้ชี้ให้เห็นถึงภาพบางส่วนในตลาดไก่พื้นเมืองในอดีตจนถึงปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ดังนี้

1. ตลาดไก่พื้นเมืองในอดีต ส่วนใหญ่จะอยู่ภายในหมู่บ้าน หรือระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียง และเป็นการขายตรงถึงผู้บริโภค คือเกษตรกรด้วยกัน การจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางมีน้อยมาก ยกเว้นบางหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ตลาด และการคมนาคมสะดวก การซื้อขายไก่พื้นเมืองในหมู่บ้านจะเป็นครั้งคราว คือเมื่อมีแขกมาเยี่ยมเยียน ก็จะหาซื้อไก่พื้นเมืองมาปรุงอาหารเพื่อเลี้ยงรับรอง ช่วงที่มีการซื้อขายกันมาก คือฤดูทำนา และเกี่ยวข้าว ไก่พื้นเมืองจะมีราคาแพง และหาซื้อได้ยาก ถึงแม้ไก่พื้นเมืองในช่วงฤดูนี้จะมีมากกว่าฤดูอื่น แต่เกษตรกรก็จะไม่นิยมขาย นอกจากมีความจำเป็น ต้องใช้เงินสด เพราะต้องการเก็บไว้กินเป็นอาหาร

2. ตลาดไก่พื้นเมืองในปัจจุบัน จากการที่การคมนาคมสะดวก และมีร้านค้าปลีกในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกษตรกรสามารถเลือกซื้ออาหารอย่างอื่นที่มีราคาถูกกว่าไก่พื้นเมือง เช่น ปลาหูปลาแห้ง ไก่ย่างหรืออาหารสำเร็จรูปต่าง ๆ โดยเกษตรกรจะนำไก่พื้นเมืองไปขายและนำเงินสดที่ได้ไปซื้ออาหารอื่น มีราคาถูกกว่าไก่พื้นเมือง ทำให้เกษตรกรนิยมนำไก่พื้นเมืองมาจำหน่ายนอกหมู่บ้านเพิ่มขึ้น ทั้งในรูปของการขายโดยตรงกับผู้บริโภค หรือผ่านพ่อค้าคนกลาง ปัจจุบันตลาดไก่พื้นเมืองที่ใหญ่ที่สุดอยู่ในกรุงเทพฯ ที่มีการซื้อขายไก่พื้นเมืองเป็นประจำคือ ตลาดคลองเตยกับเขาวราช (เก่าชั้น) แต่จะวันจะมียอดขายมากกว่าพันกิโลกรัมขึ้นไป ไก่ที่นำมาขาย ส่วนใหญ่เป็นจังหวัดที่อยู่รอบ ๆ กรุงเทพฯ โดยจะมีพ่อค้าคนกลางกว้านซื้อจากเกษตรกรมาขายให้กับกลุ่มพ่อค้าแม่ค้ามีอยู่ไม่น้อยกว่า 100 ราย หรือบางรายก็จะซื้อกับเกษตรกรโดยตรง ลูกค้าส่วนใหญ่จะเป็นขาประจำ ประกอบอาชีพขายอาหาร ตั้งแต่ข้าวแกงจนถึงโรงแรม ส่วนขาจรจะมีไม่มากนัก ราคาที่ขายจะต่างกันไปตามฤดูกาล โดยในฤดูร้อนกับฤดูหนาว ไก่จะมีราคาสูงกว่าฤดูฝน เฉลี่ยกิโลกรัมละ 5 บาท ช่วงที่ไก่อากาศตกที่สุด คือเทศกาลกินเจ เพราะจะขายได้น้อยมาก แต่ราคาก็ไม่ต่ำกว่าไก่อะระทาง ช่วงที่ได้ราคาสูงที่สุดคือเทศกาลตรุษจีน

3. ตลาดไก่พื้นเมืองในอนาคต แบ่งได้เป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ ตลาดในประเทศ และตลาดต่างประเทศ

3.1 ตลาดในประเทศ จะเห็นว่ายังมีความต้องการไก่พื้นเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับในเมือง เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง มีประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรทั่วประเทศ สามารถนำผลผลิตที่ได้มาจำหน่ายด้วยตนเอง และหรือผ่านพ่อค้าคนกลาง ได้รับผลตอบแทนที่ค่อนข้าง

เป็นธรรมชาติที่สำคัญคือ ไม่เป็นระบบผูกขาด และมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นในแง่ของตลาด ควรคงรูปแบบเดิมไว้ ภาครัฐควรให้การสนับสนุนการจัดตั้งตลาดชุมชนอย่างจริงจัง

3.2 ตลาดต่างประเทศ ไก่พื้นเมืองเป็นที่นิยมของผู้บริโภคของทุกประเทศในเขตเอเชีย เช่น จีน ญี่ปุ่น ไต้หวัน เกาหลี มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ไก่พื้นเมืองเป็นไก่ที่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือ ไก่ลูกผสมพื้นเมือง และสุดท้ายคือไก่เนื้อ ไก่พื้นเมืองที่ตลาดต้องการมีขนาดตั้งแต่ 1.5 – 2.0 กิโลกรัม / ตัว โดยเฉพาะไก่สาวที่มีอายุพร้อมที่จะไข่หรือเริ่มไข่ (สวัสดี, 2537) ปัจจัยสำคัญในการทำธุรกิจเพื่อการส่งออกก็คือ ปริมาณและความสม่ำเสมอของผลผลิต เมื่อพิจารณาถึงผลดีและผลเสีย โดยเฉพาะต่อเกษตรกรรายย่อยแล้ว การเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อการส่งออก อาจไม่เหมาะสมนัก

2.2 ปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในชนบท

กรมปศุสัตว์ (2538 ; 12-14) กล่าวว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดซึ่งทำความสูญเสียแก่การเลี้ยงไก่ในชนบทคือ ปัญหาการตายของไก่เนื่องจากโรคระบาด ทำให้ไก่ล้มตายเป็นจำนวนมาก จากสถิติพบว่า ในการเกิดโรคระบาดแต่ละครั้งจะทำให้ไก่ล้มตายถึงร้อยละ 80 – 90% โรคระบาดมักจะเกิดขึ้นเป็นประจำทุก ๆ ปี ปีละ 1 – 2 ครั้งในหมู่บ้าน เมื่อเกิดโรคระบาดขึ้นในหมู่บ้านชาวบ้านที่สนใจการเลี้ยง มักจะย้ายไก่ไปเลี้ยงไว้ในที่นา อยู่ห่างจากหมู่บ้าน บางครั้งก็ทำให้ไก่ออดตายจากโรคระบาดเหลืออยู่บ้าง ในปัจจุบันตามแผนพัฒนาชนบทพื้นที่ยากจน รัฐได้เล็งเห็นความสำคัญในด้านนี้ จึงได้จัดทำโครงการสัตว์ขนาดเล็กในหมู่บ้าน โดยเผยแพร่ความรู้พื้นฐานและการป้องกันโรคระบาดของไก่แก่ประชาชนในชนบทให้รู้จักวิธีฉีดวัคซีนป้องกันโรคและจัดหาวัคซีนไปฉีดป้องกันโรคในหมู่บ้านเป้าหมาย 38 จังหวัด 286 อำเภอ และกิ่งอำเภอ ซึ่งได้กำหนดเป็นเขตชนบทพื้นที่ยากจน โรคระบาดเกิดขึ้นได้ทุกฤดู แต่ส่วนมากเกิดขึ้นในฤดูร้อน (63%) ในฤดูหนาว (25%) และในฤดูฝน (12%)

จากการสำรวจของนักวิจัยสมาคมมหาวิทยาลัยไทยปรากฏการเกิดโรคระบาดไก่อดังนี้

เดือน	เปอร์เซ็นต์การเกิดโรคระบาดในไก่
มกราคม	1.98
กุมภาพันธ์	3.26
มีนาคม	11.57
เมษายน	40.95
พฤษภาคม	15.31
มิถุนายน	7.71
กรกฎาคม	0.89
สิงหาคม	0.89
กันยายน	2.37
ตุลาคม	2.97
พฤศจิกายน	9.49
ธันวาคม	3.26

โดยสรุปแล้ว เดือนเมษายนเป็นเวลาที่มีการระบาดของโรคไก่อมากที่สุด (40.95%)

โรคระบาดที่สำคัญได้แก่ โรคนิวคาสเซิล ชาวบ้านเรียกว่า “โรคกาฬ” และโรคอหิวาต์ ชาวบ้านเรียกว่า “โรคห่า” ซึ่งโรคทั้งสองดังกล่าวนับว่าเป็นปัญหามากที่สุดที่ทำให้ไก่ตายเป็นจำนวนมาก ส่วนโรคอื่นๆ เช่น โรคฝีดาษ โรคหลอดลมอักเสบ โรคหวัด โรคบิด โรคจีขาว ก็เป็นปัญหาสำคัญต่อการเลี้ยงไก่ในหมู่บ้านเช่นกัน

โรคนิวคาสเซิล (โรคกาฬ) เป็นโรคติดต่อที่ร้ายแรง เกิดจากเชื้อไวรัส ทำให้ไก่ตายได้ 100% อาการที่พบคือ ไก่หายใจถี่ และดิ่ง ไก่อ่อนแอและหมองใน 5-7 วัน ถ่ายอุจจาระมีสีขาวยาวปนเขียว ในรายที่มีอาการประสาทจะทำให้คอปิด และเป็นอัมพาตที่ขาและปีก โรคมักเกิดในฤดูร้อนและช่วงฤดูฝน เนื่องจากอุณหภูมิมีการแปรปรวนมาก โรคนี้ไม่มียารักษา จึงจำเป็นต้องใช้วัคซีนป้องกันโรค

โรคอหิวาต์ (โรคห่า) เป็นโรคที่ทำให้เกิดโลหิตเป็นพิษอย่างรุนแรงในไก่ เป็ด ไก่วงและนก มักพบโรคนี้ระบาดเสมอๆ ในฤดูร้อน มีการระบาดของโรคอหิวาต์ไก่อสูงกว่าอีก 2 ฤดู ในรายที่เป็นอย่างเฉียบพลัน ไก่จะตายโดยไม่แสดงอาการของโรคที่เป็นชนิดรุนแรง พบมีน้ำไหลออก

จากปาก หัวตก หน้าและหงอนมีสีม่วง หายใจลำบาก และตายใน 2-3 วัน การรักษาโรคให้ใช้ ยา เช่น ยาซัลฟาควิน็อกซาลิน หรือยาปฏิชีวนะ คลอแรมเฟนิคอล

อนึ่ง ในการแก้ปัญหาโรคระบาดของไก่ในชนบทนั้น มีวิธีป้องกันได้โดยการฉีดวัคซีน ป้องกันโรค ไม่สามารถที่จะมีสูตรสำเร็จใด ๆ ที่จะไปกำหนดได้แน่นอนว่า ในฤดูใดจะต้องป้องกันโรคอะไร เพราะขึ้นอยู่กับสภาพท้องถิ่น และภูมิภาคซึ่งแตกต่างกันไป แต่ถ้าจัดทำโปรแกรม การฉีดป้องกันโรคอย่างสม่ำเสมอแล้ว จะช่วยป้องกันโรคได้ และลดอัตราการตายของไก่พื้นเมือง ในชนบทได้เป็นอย่างมาก นอกจากโรคต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว พยาธิภายนอกของไก่ ได้แก่ หมัด ไก่ ไรไก่ หรือไรแดง และยุงเป็นต้น โดยหมัดไก่มักเกาะและดูดเลือดตามบริเวณใบหน้าไก่ โดยเฉพาะตามขอบตาจะเห็นหมัดสีดำเกาะตามขอบตาเต็มไปหมด ไรไก่ดูดเลือดตามลำตัวไก่ ทำให้ สุขภาพทรุดโทรม ยุงเป็นพาหะสำคัญในการนำโรคฝีดาษมาสู่ไก่ นอกจากนี้ยังมีพยาธิในร่างกาย ซึ่งเป็นตัวบ่อนทำลายสุขภาพ และการเจริญเติบโตของไก่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เราสามารถป้องกันและ กำจัดได้

การใช้วัคซีนป้องกันโรคไก่

ตารางกำหนดการใช้วัคซีน

ชนิดวัคซีน	อายุไก่	วิธีการทำ	ขนาดวัคซีน	ระยะคุ้มโรค
นิวคาสเซิล (ชนิดสเตรนเอฟ)	1-7 วัน	หยอดจมูกหรือตา	1-2 หยด	ควรทำครั้งที่ 2 เมื่อไก่อายุ 21 วัน
นิวคาสเซิล (ชนิดสเตรนเอ็มพี)	10 อาทิตย์	หยอดจมูกหรือตา	1 ครั้ง	1 ปี
ฝีดาษไก่	ตั้งแต่ 7 วันขึ้นไป	แทงปีก	1 ครั้ง	คุ้มโรคตลอดไป
อหิวาต์ไก่	30 วัน	เข้ากล้ามเนื้อหรือ ใต้ผิวหนัง	1 มล.	3 เดือน
หลดกลมอักเสบ	ตั้งแต่ 20 อาทิตย์ ขึ้นไป	หยอดจมูกหรือตา	1-2 หยด	3 เดือน

2.3 การอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองไทย

ความสำคัญของการอนุรักษ์

สวัสดิ์ (2540 : 13-16) รายงานว่า หลังจากมนุษย์ได้นำไก่ป่ามาเลี้ยงไว้ในหมู่บ้าน ไก่และมนุษย์จะอยู่ในรูปพึ่งพาอาศัยกัน ไก่อาศัยอาหาร การเลี้ยงดูและป้องกันอันตรายจากมนุษย์ ในขณะที่ตัวมนุษย์ก็อาศัยไก่และไข่เป็นอาหาร เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เรียกว่าเป็น ขบวนการวิวัฒนาการของสัตว์และมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ภายใต้สภาพแวดล้อมและการ เป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ การวิวัฒนาการของไก่เป็นไปตามวิถีชีวิตของมนุษย์เจ้าของ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ไก่พื้นเมืองจึงเป็นมรดกวัฒนธรรมและเทคโนโลยีชีวภาพที่หลากหลาย เป็นทรัพย์สินภูมิปัญญาของชาวบ้านโดยแท้ เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชาวไร่ ชาวนาที่อาศัย อยู่ในชนบท ไก่เป็นทั้งผู้ให้ความเพลิดเพลิน เช่น ไก่ชน ไก่แจ้ ที่มีรูปร่างสวยงามน่าเลี้ยงไว้เป็น เพื่อน ชันให้ฟัง ปลูกให้ตื่นนอน หรือบอกรเวลาตอนกลางคืนได้ดี ชาวบ้านจดจำและเข้าใจการอยู่ ร่วมกันระหว่างคนและไก่พื้นเมืองควบคู่กันมาตลอด ส่วนใหญ่แล้วคนจะอาศัยไก่อมากกว่าที่ไก่อจะ อาศัยคน คือ ไก่สามารถคุ้ยเขี่ยหากินเองได้ตามธรรมชาติ ส่วนคนไม่มีอาหาร และไม่มีเงินใช้ เล็ก ๆ น้อย ๆ ก็จะต้องอาศัยไก่เป็นผู้ให้

ไก่พื้นเมืองเป็นไก่ที่วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงพันธุ์ โดยอาศัยพื้นฐานของธรรมชาติเป็นหลัก จึงทำให้ไก่พื้นเมืองมีหลายสายพันธุ์ แต่ละพันธุ์ก็จะมีจุดเด่นเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัว เช่น ความต้านทานต่อโรคและแมลง สามารถเจริญเติบโตและขยายพันธุ์ภายใต้สภาพแวดล้อม การเลี้ยงดูของเกษตรกรในชนบทโดยเฉพาะรายย่อย จึงเหมาะที่จะทำการอนุรักษ์และพัฒนาใช้ ประโยชน์อย่างยั่งยืน เน้นที่เกษตรกรรายย่อยในชนบทที่เป็นเจ้าของเทคโนโลยีชีวภาพแหล่ง พันธุกรรมสัตว์พื้นเมืองเป็นสำคัญ

การอนุรักษ์ไก่พื้นเมือง

การอนุรักษ์แหล่งพันธุกรรมสัตว์โดยทั่วไปมี 2 แบบ คือ การอนุรักษ์ในถิ่นกำเนิดเดิม (In - Situ Conservation) และนอกถิ่นกำเนิด (Ex - Situ Conservation) แต่การอนุรักษ์ในถิ่น กำเนิดเดิม คืออยู่กับเกษตรกรโดยตรงจะเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันมากที่สุด ทั้งนี้เพราะว่า จุดประสงค์ของการอนุรักษ์มุ่งเน้นเพื่อเพิ่มรายได้ให้คนไทยที่เป็นเกษตรกรรายย่อยในชนบท และ การอนุรักษ์โดยวิธีนี้จะสามารถรักษาและดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายในด้านแหล่งพันธุกรรมหรือ สายพันธุ์ การเลี้ยงดูการดูแลสุขภาพอย่างถาวรมีน้อย เนื่องจากว่าปัจจุบันมีเกษตรกรที่อยู่ในชนบทที่

เลี้ยงไก่พื้นเมืองอยู่ประมาณ 4.0 ล้านครอบครัว ครัวเรือนละประมาณ 10-25 ตัว หรือ 40-100 ตัว ไม่รวมครอบครัวชาวบ้านที่ไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเอกชนอีกประมาณ 100 ล้านตัว จะเห็นว่าไก่ในแต่ละครอบครัวจะมีคุณสมบัติทางพันธุกรรมที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย เช่น อัตราการเจริญเติบโต สีขน ความยาวของแข้ง หรืออวัยวะส่วนต่าง ๆ จะผันแปรไปตามสภาพแวดล้อม และไก่จะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ การแสดงออกทางพันธุกรรมของไก่พื้นเมืองเห็นได้ชัดเจนเมื่อไก่อยู่ในสภาพธรรมชาติที่อาหารการกินไม่อุดมสมบูรณ์ เช่น ในช่วงที่อาหารขาดแคลน หรือคุณภาพอาหารไม่สมบูรณ์ จะเห็นว่าการเจริญเติบโตและการขยายพันธุ์ได้ปกติ ส่วนที่อยู่รอดนี้จะเป็นตัวที่มีโอกาสขยายพันธุ์ต่อไป เป็นการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและวิวัฒนาการไปตามการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม จึงนับว่าการอนุรักษ์ในถิ่นกำเนิดเดิมจึงเป็นการอนุรักษ์ที่ถูกต้องที่สุด วิธีการนี้ได้รับการสนับสนุนยอมรับแนะนำโดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) คณะมนตรีแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development ; UNEP) หรือการประชุม The Earth Summit ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 3 - 14 มิถุนายน 2535 ประเทศภาคีได้ลงนามและให้สัตยาบันในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และแผนปฏิบัติการ , 21 (Agenda 21)

การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

1. การอนุรักษ์ไก่พื้นเมืองโดยเกษตรกรรายย่อย เป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงไก่ต่อครัวเรือนมากขึ้น และเป็นผู้ได้ประโยชน์โดยตรง ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับว่าจะหาวิธีแบ่งปันผลประโยชน์ เพิ่มรายได้ให้เกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม วิธีการหนึ่งที่คาดว่าจะได้ผลก็คือ การสนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดตั้งตลาดกลางไก่พื้นเมืองขึ้นทุกอำเภอ หรือทุกตำบล ๆ ละ 1 แห่ง เพื่อเป็นแหล่งซื้อขายแลกเปลี่ยนพันธุ์ คัดพันธุ์ ทดสอบพันธุ์ เผยแพร่แลกเปลี่ยนความรู้ข่าวสารทั้งทางด้านวิชาการ และข้อมูลด้านการตลาด ตลอดจนเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าเกษตรที่เกี่ยวข้อง จะเป็นการนำผลผลิตจากการอนุรักษ์ไก่ไปใช้ประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรผู้อนุรักษ์และพัฒนาโดยตรง คาดว่าในแต่ละปีจะมีไก่พื้นเมืองออกมามีตลาดมากกว่าปีละ 60 ล้านตัว เป็นมูลค่าประมาณ 5,000 ล้านบาท และจะเพิ่มมากขึ้นทุก ๆ ปี เนื่องจากว่าไก่พื้นเมืองถ้าหากมีการควบคุมจำนวนไก่เล็ก ไก่ใหญ่ ไก่สาว ของเกษตรกรรายย่อยให้เหมาะสม มีการจับขายหรือบริโภคในครัวเรือน เมื่อถึงอายุและขนาดที่ผู้บริโภคต้องการ และจุดที่ให้ผลตอบแทนสูงสุด จะทำให้เกษตรกรได้ประโยชน์สูงสุด คือแม้จะมีพ่อแม่ไก่ในจำนวนคงที่ แต่ถ้าจับขายหรือกินตัวที่โตเต็มที่แต่ไม่ไข่แก่เต็มที่ จะทำให้ลูกไก่รุ่นถัดมาและลูกไก่เล็กสามารถเติบโตขึ้นมาทดแทน เนื่องจากมีอาหารสมบูรณ์กับปริมาณไก่ ทั้งนี้ เพราะเกษตรกรจะไม่ลงทุนซื้อ

อาหารชนิดที่เลี้ยงไก่เนื้อหรือไก่ไข่ แต่จะให้เป็นเวลา อาจจะใช้หรือเย็น นอกนั้นก็หากินเองตามธรรมชาติ เช่น ผัก หญ้า เมล็ดธัญพืชต่าง ๆ แมลง ซึ่งก็จะถูกจำกัดด้วยพื้นที่รอบบริเวณบ้าน

2. การเพิ่มมูลค่าไก่พื้นเมือง ก็เป็นวิธีแบ่งผลประโยชน์ให้เกษตรกรได้อีกวิธีหนึ่ง เช่น ไก่แจ้พื้นเมืองชนสีทองคำ หรือสีประดู่ เป็นไก่สวยงามราคาแพง หรือไม่ก็สายพันธุ์ไก่ชนก็ดี เพราะถ้าชนเก่ง สายเลือดชนเก่ง ก็สามารถขายได้ราคาเป็นตัวเลข 500 ถึง 100,000 บาท มีเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะชาวต่างประเทศนิยมมาก เช่นชาวอินโดนีเซีย มาเลเซีย ถ้าชนไม่เก่งก็ขายเป็นไก่เนื้อ ได้ราคาสูงกว่าไก่เนื้อ และอีกประการหนึ่งไก่ชนเป็นไก่ที่มีสายเลือดค่อนข้างบริสุทธิ์ และเป็นไก่ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยมาับร้อยๆ ปี นอกจากนี้ยังเป็นไก่ที่แข็งแรง กล้ามเนื้อใหญ่ ลูกตก ฟักไข่ได้เอง และเมื่อนำไปประกอบอาหารจะมีรสชาติดี ซึ่งเป็นลักษณะประจำพันธุ์ ดังนั้นการเลือกพันธุ์ที่อนุรักษ์ก็สามารถเพิ่มมูลค่าของไก่สายพันธุ์นั้นๆ ได้ ไก่พันธุ์พื้นเมืองที่มีอยู่ทั่วไปทุกวันนี้คาดว่า 80 – 90 % เป็นไก่ที่เป็นสายพันธุ์ไก่ชนดูได้จากแม่ไก่ประมาณ 90 % จะมีชนสีคำ ตัวผู้จะเป็นไก่ชนเหลืองหางขาว หรือประดู่หางดำ

3. วิจัยและพัฒนาการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ผสมผสานกับการปลูกพืช และการเกษตรอื่นๆ แบบผสมผสานในรูปแบบระบบการทำฟาร์มที่มีไก่พื้นเมืองเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบ เช่น มีการปลูกพืชอาหารสัตว์ และเลี้ยงไก่ควบคู่กันไป ควบคู่กับที่เกษตรกรมีอาหารให้ไก่กิน ไก่ก็จะเจริญและแพร่พันธุ์อย่างรวดเร็ว การเลี้ยงไก่พื้นเมืองร่วมกับการปลูกพืชอื่น เช่น การปลูกข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง และถั่วชนิดต่าง ๆ จะเป็นทางเลือกให้เกษตรกรรายย่อยที่ไม่มีที่ทำกินมากนัก หรือไม่พอเพียงที่จะเลี้ยงสัตว์ใหญ่ มีรายงานไว้ว่าการเลี้ยงไก่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของกิจกรรมการเกษตร สามารถทำเงินรายได้สูงกว่าการเลี้ยง โค - กระบือในบางพื้นที่ โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยที่ไม่มีที่ดินทำกินหรือเช่าที่เขาทำกิน

4. การวิจัยและพัฒนาส่วนหนึ่งเน้นไปทางอุตสาหกรรม เป็นการนำพันธุ์ไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ไปผสมกับไก่พันธุ์อื่น ๆ เพื่อเป็นลูกผสมพื้นเมืองโตเร็ว รสชาติดี เช่นเดียวกับไก่พื้นเมือง แต่ผลผลิตได้ปริมาณมาก เจริญอุตสาหกรรมด้วยที่ดินทุนที่ต่ำเหมาะจะเลี้ยงเป็นอุตสาหกรรม เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคและต่างประเทศ เช่น ไก่ 5 สายของกรมปศุสัตว์ ซึ่งได้ทดสอบมา 2 – 3 ปี ให้ผลดีมาก สามารถเติบโตได้ 1.8 กิโลกรัม ภายในระยะเวลา 8 – 10 สัปดาห์ แต่รสชาติดี หอมและนุ่มเหมือนไก่พื้นเมืองในระยะเวลาอายุ 5 – 6 เดือน ช่วงที่เป็นหนุ่มสาว แต่ไก่ลูกผสมพื้นเมืองนี้จะไม่ไปปนเปื้อนไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ในชนบท เพราะจะถูกเชือดเป็นอาหารก่อน

5. สนับสนุน ส่งเสริม ให้มีการจัดตั้งสมาคม ชมรมอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมือง เพื่อประสานงานการอนุรักษ์และพัฒนาเผยแพร่ข่าวสารตลอดจนจดทะเบียนและรับรองพันธุ์ให้

เกษตรกรผู้ซึ่งพัฒนาไก่ของตนเองได้ คุณสมบัติตามที่ตลาดต้องการ เช่น ชนแกร่ง หรือมีลักษณะพิเศษไปจากคนอื่น ก็สามารถจดทะเบียนรับรองพันธุ์ให้เพื่อประโยชน์ต่อการซื้อขายของเกษตรกรและผู้บริโภค ก็เป็นวิธีการแบ่งปันผลประโยชน์และอนุรักษ์ที่ดีวิธีหนึ่ง

6. ส่งเสริมให้หน่วยงานราชการ เอกชน ชมรม สมาคม ได้ทำการศึกษาวิจัย ด้านพันธุกรรมว่าไก่พื้นเมืองเป็นแหล่งพันธุกรรมคืออะไร เช่น มียีน (gene) ที่ต้านทานโรคอะไร อยู่ที่ไหนในโครโมโซม สามารถแยกหรือตัดต่อแต่งเติมเข้าไปในโครโมโซมของสัตว์สายพันธุ์อื่นได้หรือไม่ เป็นการศึกษาหาความหลากหลายในด้านวิทยาศาสตร์ ซึ่งต่อไปในอนาคตอาจจะสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ หรือประเทศไทยอาจจะขายพันธุ์ไก่พื้นเมืองเราไปต่างประเทศ เพื่อให้ประเทศผู้นำเข้าไปผลิตในเชิงอุตสาหกรรมด้วยกรรมวิธีของเขา แต่เราก็น่าจะสามารถสงวนลิขสิทธิ์แบ่งปันผลประโยชน์จากการทำธุรกิจนั้น ๆ ได้ตามกฎหมายโลกต่อไป

ส่วนอภิชัย (2540 : 16-20) ได้รายงานผลกระทบและข้อคิดถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์ไก่พื้นเมืองที่สำคัญ ๆ ที่พอจะสรุปได้ดังนี้

1. อุบัติการณ์การเลี้ยงไก่กับการสูญเสายพันธุ์ไก่พื้นเมือง

ในแคนาดา ได้มีผู้ประเมินว่า ในไก่สายพันธุ์ขนาดกลางที่เคยมี 800 กว่าสายพันธุ์ เมื่อถึงปี 1980 ลดลงเหลือเพียง 13 สายพันธุ์ นอกนั้นสูญหายไปเกือบหมด เพราะเกิดจากผลของการเน้นสายพันธุ์ไก่เพื่อการค้าที่เน้นสายพันธุ์ที่ตีเค้นเพียงไม่กี่สายพันธุ์ ทำให้ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Biodiversity) ลดลง ซึ่งจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการอยู่รอดและความสมบูรณ์ในการสืบพันธุ์อีกด้วย เพราะผลกระทบที่เกิดจากการผสมเลือดชิด (Inbreeding Depression)

2. ฐานของพันธุกรรมที่คับแคบ

จากแนวคิดในการปรับปรุงพันธุ์สัตว์สมัยใหม่ จะเน้นการคัดเลือกพันธุ์สัตว์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เคยได้รับไว้แล้ว มากกว่าจะปรับสิ่งแวดล้อมให้เหมาะกับสัตว์ เพราะวิธีนี้ใช้ต้นทุนน้อยและสะดวกกว่า ผลก็คือทำให้ฐานทางพันธุกรรมของสัตว์แคบ ความผันแปรทางพันธุกรรม (Gene Variation) จึงน้อยลงเรื่อย ๆ และทำให้ความหลากหลายลดลง

3. ความสม่ำเสมอของพันธุกรรม (Genetic Uniformity) แทนที่ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic Diversity)

เพราะผลของการคัดเลือกพันธุ์ไก่ให้ได้สายพันธุ์ใหม่ ๆ ขึ้นมาแทนที่พันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิม ซึ่งค่อย ๆ ถูกละเลยและถูกทอดทิ้งจนกระทั่งสูญหายไปทำให้สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองที่มีองค์ประกอบพันธุกรรมเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองในท้องถิ่นนั้นต้องสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย เสมือนเป็นการทำลายอู่ข้าวอู่น้ำที่มีค่าอย่างคาดไม่ถึง

4. สายพันธุ์ยิ่งน้อยมากเท่าใดย่อมทำให้เกิดความไม่มั่นคง เพราะบางและอ่อนแอมากขึ้น ในอุตสาหกรรมการเลี้ยงไก่ปัจจุบัน เราเน้นการสร้างสายพันธุ์ (Grandparent Lines) ไม่ใช่สายพันธุ์ซึ่งสายพันธุ์ดังกล่าวอาจมาจากแหล่งเดียวกัน วิธีการแบบนี้ทำให้มีอัตราการเลี้ยงสูง มีรายงานไว้ว่าโอกาสที่จะเกิดโรคมะเร็งหรือโรคตับใหญ่ในไก่ (Lymphoid Leukosis) จะมีมากขึ้น

5. ปัญหาในการอนุรักษ์

โดยเฉพาะเกี่ยวกับสัตว์ปีกที่ต้องเก็บไว้ในสภาพที่มีชีวิต (Living Flocks) ต้องเสียค่าอาหาร การรักษาสายพันธุ์และการขยายพันธุ์ค่อนข้างยาก โครงการระยะยาวในการเก็บไว้ในรูปตัวอ่อน (Eggs and Embryos) ยังไม่สะดวก เซลล์อสุจิ (Sperms) ที่เก็บไว้แช่แข็ง (Frozen) อาจมีทางเป็นได้มากกว่า

6. การใช้ประโยชน์ในอนาคต

เนื่องจากต้นทุนการอนุรักษ์ในระยะแรกค่อนข้างสูง การประเมินความคุ้มค่ายังมีปัจจัยมาเกี่ยวข้องมาก ขณะนี้เราจึงเพียงแต่หวังไว้ว่าเทคโนโลยีจะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ จากแนวความคิดทั้ง 6 ประการ จะเห็นได้ว่า การอนุรักษ์และการพัฒนาสายพันธุ์ไก่พื้นเมืองเป็นเรื่องสำคัญรีบด่วน และต้องช่วยกันหลายฝ่าย ไม่ใช่เรื่องของคนใดคนหนึ่ง ทั้งภาครัฐและเอกชน เพราะเรื่องของไก่นั้นเป็นเรื่องของอาหารของมนุษย์ รวมทั้งความมั่นคงและความยั่งยืนที่กำลังเป็นผลกระทบต่อคนไทยเราอย่างมากอยู่ในขณะนี้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุรักษ์และการพัฒนาของสายพันธุ์ไก่พื้นเมือง

อภิชัย (2540 : 16-17) กล่าวถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการอนุรักษ์และพัฒนาของสายพันธุ์การเลี้ยงไก่พื้นเมืองไว้ดังนี้

1. เป็นแหล่งวัตถุดิบที่จะถูกนำมาใช้ในการปรับปรุงพันธุ์ คัดพันธุ์ ถ้าเราได้มีการสำรวจเป็นระบบ ศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังว่า “คุณค่าที่ดี” ของสายพันธุ์ไก่พื้นเมืองในแต่ละท้องถิ่นมีอะไรบ้าง การนำคุณค่าของมันมาใช้ได้อย่างเหมาะสมก็จะสามารถเกิดขึ้นมาได้ และคงจะไม่จำเป็นต้องลงทุนมากนัก ขอเพียงแต่ได้ลงมือกันอย่างจริงจังเท่านั้น

2. การอนุรักษ์สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองที่มีอยู่อย่างหลากหลายนี้ ทำให้เกิดความยั่งยืนทางด้านพันธุกรรม เพราะขอบเขตของสายพันธุ์ไม่อยู่ในวงจำกัด เหมือนกับพันธุ์ไก่ที่ทำอยู่ในปัจจุบัน (ซึ่งพันธุ์ดี ๆ ที่คิดไว้ไม่ใช่สายพันธุ์) ทำให้เรามีโอกาสที่จะหาสายพันธุ์ที่มียีนที่ดีหรือต่อต้านโรคที่สำคัญ ๆ ในไก่ได้มากขึ้น ซึ่งการหาสายพันธุ์แบบนี้ เราจะต้องทำอยู่ตลอดเวลา เพราะศัตรูของไก่ก็มีกลไกในการปรับตัวทางพันธุกรรมที่จะทำให้มันสามารถอยู่รอดได้โดยอาศัยไก่เหล่านี้ด้วย

ถึงจำเป็นขั้นพื้นฐานของการปรับปรุงรักษาพันธุ์ไก่คือ “การแสวงหาสายพันธุ์ที่มีความหลากหลายของพันธุ์ทั้งในด้านผลผลิตและความสามารถต่อต้านศัตรู เพื่อนำมาใช้ในการผสมพันธุ์และคัดเลือกสายพันธุ์ตามหลักวิชาการ”

3. เราต้องอย่าลืมว่า “เกษตรกรรมคือรากฐานของวัฒนธรรม” ไก่พื้นเมืองไก่ชนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของคนไทยเรามาเป็นเวลายาวนาน เป็นสัตว์เอนกประสงค์ที่ช่วยให้คนยากจนในชนบทมีอาหารโปรตีนราคาถูกโดยไม่ต้องใช้เงินทองซื้อหาให้สิ้นเปลือง

สรุป การอนุรักษ์พัฒนาไก่พื้นเมืองไทย มิใช่เป็นการรักษาทรัพยากรพันธุกรรมของธรรมชาติที่บรรพชนไทยเราได้ส่งสมมาให้ลูกหลานเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการรักษาศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของประชาชนคนไทยที่ได้สร้างสรรค์ และส่งสมสืบสานกันมายาวนาน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย

ปรารภนา (2540 : 14) กล่าวว่า การอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองเพื่อเพิ่มรายได้ของคนไทย มีแนวทางปฏิบัติในด้าน

1. สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองไทย
2. กฎ กติกาในการแข่งขันคัดเลือกพันธุ์ (สายพันธุ์เพื่อการกีฬาหรือสายพันธุ์เนื้อ) โดยหลีกเลี่ยงการพนัน และการปฏิบัติที่เข้าข่ายการทรมานสัตว์
3. การจัดตั้งองค์กรรับรองสายพันธุ์ตามกฎหมาย ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการจัดตั้ง “สมาคมอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมือง”
4. ส่งเสริมการจัดการประกวดไก่พื้นเมือง ทั้งเพศผู้และเพศเมีย ตามนโยบายของกรมปศุสัตว์ ที่จะจัดการประกวดในทุกอำเภอ โดยจัดกิจกรรมการแข่งขันคัดสรรพันธุ์บ้านและสิ่งที่อยู่ในความสนใจของหมู่บ้านควบคู่กันไปด้วย
5. สนับสนุนให้มีศูนย์วิชาการและสาธิตไก่พื้นเมืองโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้
  - 5.1 เป็นตลาดกลางจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร
  - 5.2 เป็นตลาดประมูลไก่พื้นเมือง
  - 5.3 เป็นศูนย์สาธิตการเลี้ยงและการผสมพันธุ์ไก่พื้นเมือง ให้บริการฝึกอบรม ฝึกงาน และตอบปัญหาทางการเกษตร

2.4 ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรและศักยภาพของจังหวัดอุตรดิตถ์

จังหวัดอุตรดิตถ์ ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ระหว่างเส้นรุ้งที่ 17 องศา 37 ลิปดา และ 19 องศา .30 ลิปดาเหนือ กับเส้นแวงที่ 100 องศา .05 ลิปดา และ 101 องศา .11 ลิปดา ตะวันออก มีเนื้อที่รวมกันทั้งสิ้น 7,838,542 ตารางกิโลเมตร หรือ 4899100 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.62

ของพื้นที่ภาคเหนือ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,234 ลูกบาศก์เมตรต่อปี อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด 17 องศาเซลเซียส สูงสุด 35 องศาเซลเซียส (สำนักงานเลขาธิการจังหวัดอุตรดิตถ์, 2544: 2 – 15)

ลักษณะภูมิประเทศ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ที่ราบลุ่มแม่น้ำ อยู่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำน่านและลำน้ำที่ไหลบรรจบกับแม่น้ำน่าน มีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ค่อนข้างกว้างเรียบ มีระดับความสูงของพื้นที่ประมาณ 50 – 100 เมตรจากระดับน้ำทะเลอยู่ในเขตอำเภอตรอน อำเภอพิชัย อำเภอลับแล อำเภothองแสนขัน และบางส่วนของอำเภอเมืองอุตรดิตถ์
2. ที่ราบระหว่างหุบเขาและบริเวณลูกคลื่นลอนลาด เป็นบริเวณที่อยู่ต่อเนื่องจากที่ราบลุ่มแม่น้ำทางเหนือ และด้านตะวันออกของจังหวัด มีความสูงระหว่าง 100 – 400 เมตรจากระดับน้ำทะเล อยู่ในเขตอำเภอทองแสนขัน อำเภอน้ำป่าด อำเภอปากท่า อำเภอบ้านโคก และบางส่วนของอำเภอเมืองอุตรดิตถ์
3. เขตภูเขาและที่สูงเป็นภูมิประเทศที่พบมากประมาณครึ่งหนึ่งของพื้นที่ จังหวัด มีความสูงของพื้นที่ระหว่าง 400 – 1,000 เมตร ในบริเวณด้านเหนือและด้านตะวันออกของจังหวัด โดยเฉพาะในเขตอำเภอบ้านโคก อำเภอปากท่า อำเภอน้ำป่าด อำเภอท่าปลา อำเภอลับแล และบางส่วนของอำเภอเมืองอุตรดิตถ์

ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดอุตรดิตถ์ จัดอยู่ในภูมิอากาศแบบฝนเมืองร้อน (Tropical Savannah Climate) โดยระยะหน้าฝนสลับกับช่วงอากาศแล้ง แตกต่างกันชัดเจน และเนื่องจากภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่สูง ซึ่งทำให้อากาศร้อนและหนาวจัดในฤดูหนาว ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือน มีนาคม – พฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 35 องศาเซลเซียส ฤดูฝนระหว่างเดือน มิถุนายน – ตุลาคม มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,234 มิลลิเมตรต่อไป และฤดูหนาวระหว่างเดือน พฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ อุณหภูมิเฉลี่ย 15 – 17 องศาเซลเซียส

จังหวัดอุตรดิตถ์ มีประชากรร้อยละ 70 ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำไร่ ทำสวน ควบคู่กับการปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงโคเนื้อ กระบือ สุกร เป็ดเทศ และไก่พื้นเมือง โดยเฉพาะไก่พื้นเมือง จะมีการเลี้ยงกันมาก คือประมาณ 1,274,096 ตัว เกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง 21,023 ครัวเรือน ซึ่งจัดอยู่อันดับที่ 10 ของภาคเหนือ และเป็นอันดับที่ 42 ของประเทศ เนื่องจากลักษณะเด่นและข้อจำกัดของพื้นที่ แต่ละส่วนที่แตกต่างกันของจังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งมีผลต่อการกำหนดเป้าหมาย และทิศทางในการพัฒนาจังหวัดเป็นอย่างมาก เช่น พื้นที่ในเขตตอนใต้และตอนกลางบางส่วน ได้แก่ อำเภอเมืองอุตรดิตถ์บางส่วน อำเภอตรอน อำเภอพิชัย ซึ่งอยู่บริเวณเขตลุ่มแม่น้ำ มีความอุดมสมบูรณ์ และมีศักยภาพต่อการพัฒนาสูง มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์เพียงพอด้วยการเกษตร ได้ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะการทำนาสามารถทำได้ 3 ครั้งต่อปี ด้านการปศุสัตว์ นั้นจะมีการ

เลี้ยงโค กระบือ สายพันธุ์อเมริกันบราห์มัน เป็นส่วนใหญ่ ลักษณะการเลี้ยงจะเป็นฝูง ๆ ละประมาณ 10 - 50 ตัว เป้าหมายเลี้ยงเพื่อผลิตลูกโคไว้จำหน่าย และบางส่วนจะเลี้ยงเป็นลักษณะโคขุนในระยะสั้น หรือนำไปจำหน่ายที่ตลาดนัดค้าสัตว์ ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลน้ำอ่าง อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์ และตลาดนัดค้าสัตว์ในจังหวัดใกล้เคียง ด้านการเลี้ยงกระบือ เป็นการเลี้ยงกระบือสายพันธุ์ไทย หรือกระบือพันธุ์ปลัก ลักษณะการเลี้ยงจะเป็นลักษณะเดียวกับการเลี้ยงโคเนื้อ สำหรับการเลี้ยงไก่พื้นเมือง เกษตรกรจะเลี้ยงไก่พื้นเมือง โดยทั่วไปเกือบทุกครัวเรือนจะเลี้ยงไก่พื้นเมือง เฉลี่ยครัวเรือนละ 20 - 50 ตัว ส่วนใหญ่จะเป็นการเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ ไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงจะเป็นไก่พื้นเมืองสายพันธุ์ไก่ชน ได้แก่ไก่พื้นเมืองสายพันธุ์ เหลืองหางขาว ประดู่หางดำ และไก่ชนลูกผสมไทยกับไก่ชนพม่า พื้นที่ที่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจอีกส่วนหนึ่งของจังหวัด อยู่ทางด้านทิศตะวันตก ได้แก่อำเภอลับแลและอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ เช่นทุเรียน ลองกอง ลองกอง มังคุด ส้ม มะไฟ รวมทั้งพืชระยะสั้น เช่นหอมแดง กระเทียม เป็นต้น ส่วนทางด้านปศุสัตว์ เกษตรกรจะมีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเป็นส่วนใหญ่ เฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 10 - 20 ตัว เป็นการเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ ไม่ได้ดูแลเอาใจใส่มากนัก การคัดเลือกพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์จึงทำให้ไก่พื้นเมืองมีขนาดเล็กและให้ผลผลิตต่ำ ส่วนพื้นที่ที่อยู่ตอนเหนือของจังหวัดอุตรดิตถ์ มีสภาพเป็นที่ราบสูง และภูเขา มีศักยภาพในด้านการพัฒนาที่ค่อนข้างต่ำ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่เป้าหมาย ในการพัฒนาของจังหวัด ประชากรส่วนใหญ่มีความยากจนและขาดแคลนปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน มีประชากรผู้ด้อยโอกาสสูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ ได้แก่อำเภอเมืองอุตรดิตถ์บางส่วน อำเภอท่าปลา อำเภอน้ำปาด อำเภอทองแสนขัน อำเภอปากท่า อำเภอบ้านโคก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ได้แก่ ปลูกข้าวนาปี ปลูกถั่วเหลือง ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ทำสวนมะขามหวาน ลำไย มะม่วง และการปลูกพืชระยะสั้น เช่น กระเทียม เป็นต้น ส่วนด้านปศุสัตว์นั้น เกษตรกรจะประกอบอาชีพการเลี้ยงโคเนื้อ กระบือ สุกร เป็ดเทศ แลไก่พื้นเมือง ซึ่งเป็นอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของส่วนนี้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเลี้ยงไก่พื้นเมือง ซึ่งเลี้ยงกันแทบทุกครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 10 - 50 ตัว ลักษณะการเลี้ยงจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับพื้นที่อื่น ๆ แต่เกษตรกรยังไม่ได้ดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร จึงทำให้ไก่พื้นเมืองที่เกษตรกรเลี้ยงมีขนาดเล็ก ให้ผลผลิตต่ำ เกิดโรคระบาด เป็นประจำ จากสภาพดังกล่าว จังหวัดอุตรดิตถ์ จึงได้กำหนดแผนงานโครงการ เพื่อเร่งรัดพัฒนาพื้นที่ให้มีศักยภาพสูง และเป็นไปอย่างเหมาะสมรวมทั้งพัฒนาการจัดหาแหล่งน้ำให้เพียงพอตลอดทั้งปี ส่วนพื้นที่ที่มีข้อจำกัดเรื่องน้ำ ก็จะเร่งรัดให้มีการดำเนินการด้านการเกษตรแนวใหม่ โดยนำหลักการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวทฤษฎีใหม่ เข้ามาส่งเสริมการดำเนินการในลักษณะแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้เกษตรกรมีอาชีพและรายได้ สามารถช่วยเหลือและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ศักยภาพและปัญหาของจังหวัดอุตรดิตถ์

ศักยภาพของจังหวัดอุตรดิตถ์

จังหวัดอุตรดิตถ์ตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม สามารถติดต่อกับจังหวัดในภาคเหนือตอนบน เช่น จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง เช่น จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดสุโขทัย ทำให้สามารถเป็นเมืองหลักในการพัฒนาของภาคเหนือตอนล่างได้ ตลอดจนมีพรมแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐ ประชาชนลาว ถึง 135 กิโลเมตร ซึ่งจากการพิจารณาถึงสภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม และปัญหาด้านต่าง ๆ รวมทั้งจากการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การประเมินสถานะแวดล้อม สภาพขององค์กร ตลอดจนโครงสร้างการบริการพื้นฐานด้านต่าง ๆ แล้ว จังหวัดอุตรดิตถ์ มีศักยภาพและ โอกาสต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ (Vision) ของจังหวัดอุตรดิตถ์

- 1.1 เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือฝั่งตะวันออก
- 1.2 เป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงเศรษฐกิจของภาคเหนือตอนบน และภาคเหนือตอนล่าง
- 1.3 เป็นประตูเปิดการค้าคมนาคมจากภาคเหนือไปสู่ภาคอีสาน
- 1.4 เป็นศูนย์กลางการค้าคมนาคมทางอากาศ
- 1.5 เป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ น้ำใช้บริโภคอย่างเพียงพอทุกอำเภอ ทุกตำบล ทุกหมู่บ้าน
- 1.6 เป็นศูนย์กลางการเกษตรทั้งพืชไร่ พืชสวน และผลไม้ มีการจัดการด้านตลาดการเกษตร อย่างมีประสิทธิภาพโดยภาคเอกชน ซึ่งมีภาครัฐเป็นผู้สนับสนุน
- 1.7 เป็นแหล่งลงทุนทางด้านอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเกษตร ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับวัตถุดิบในท้องถิ่น
- 1.8 เป็นศูนย์กลางการศึกษาที่มีการจัดการศึกษาถึงระดับปริญญาตรี และปริญญาโท
- 1.9 เป็นศูนย์กลางการประชุมสัมมนาของส่วนราชการ ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือฝั่งตะวันออก และภาคเอกชนภายในจังหวัด
- 1.10 การส่งเสริมและการพัฒนาที่มีความสมดุลระหว่างความเจริญและคงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดและรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมไว้ตามธรรมชาติ

2. จุดแข็งของจังหวัดอุตรดิตถ์ (Strength)

2.1 เป็นจุดเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของภาคเหนือตอนบน และภาคเหนือตอนล่าง โดยมีโครงการปรับปรุงเส้นทางเชื่อมต่อกับอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน

2.2 การคมนาคมติดต่อกับจังหวัดข้างเคียง สะดวกทั้งทางรถยนต์ และทางรถไฟ จะเป็นประตูเปิดจากภาคเหนือไปสู่ภาคอีสาน โดยมีโครงการสร้างถนนไปเชื่อมต่อกับอำเภอเขาแก้ว จังหวัดเลย

2.3 มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งธรรมชาติ เช่น อนุสาวรีย์พระยาพิชัยดาบหัก พระแท่นศิลาอาสน์ วนอุทยานสักใหญ่ เป็นต้น

2.4 ราคาที่ดินยังไม่สูงมากนัก ทำให้ต้นทุนในการดำเนินธุรกิจไม่สูง

2.5 เป็นเมืองพุทธศาสนา และมีภาพลักษณ์ที่ดีงาม เพราะประชาชนรักความสงบ

2.6 เป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เช่น เมืองลับแลที่ได้ถูกเล่าขานกันมาในประวัติศาสตร์ และเป็นเมืองผลไม้ เช่นทุเรียน ลำไย ลิ้นจี่ ที่หวานอร่อยและ เป็นเมืองที่ผลิตสินค้าหัตถกรรมที่มีชื่อ เช่น ผ้าทอตีนจก ไม้กวาดดอกหญ้า

2.7 มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ คือ เขื่อนสิริกิติ์ และแหล่งน้ำตามธรรมชาติหลายแห่ง ปริมาณน้ำใต้ดินมีปริมาณมากและ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า มีมากกว่า 88 แห่ง

2.8 มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ มูลค่าลงทุนกว่า 100 ล้านบาท ทั้ง 3 โรงงาน

3. จุดอ่อนของจังหวัดอุตรดิตถ์ (Weakness)

3.1 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง ภูเขาสูง ทำให้มีพื้นที่ใช้ในการเกษตรกรรมน้อย

3.2 ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายจำนวนมาก ซึ่งทำให้แหล่งต้นน้ำลำธาร และความชุ่มชื้นของพื้นที่ลดลง

3.3 พื้นที่การเกษตรในเขตชลประทานมีน้อย

3.4 การคมนาคมทางอากาศไม่มีการใช้ประโยชน์

3.5 การลงทุนของนักลงทุนในท้องถิ่นมีน้อย และอัตราส่วนเงินกู้ต่อเงินฝากน้อย

3.6 สาธารณูปโภคพื้นฐานทางด้านการคมนาคม เช่น ถนนเชื่อมโยงระหว่างอำเภอต่าง ๆ ในท้องถิ่น และ ไปยังแหล่งท่องเที่ยว ยังไม่มีการพัฒนาที่ดี

3.7 แรงงานระดับล่างและแรงงานฝีมือ เริ่มมีปัญหาขาดแคลน

4. โอกาส (Opportunity)

4.1 การกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคตามนโยบายของรัฐ

4.2 สิทธิประโยชน์และการส่งเสริม

4.3 นโยบายการเปิดการค้าชายแดนไทย - ลาว

4.4 โครงการสร้างเขื่อนในจีนและลาว จะทำให้มีอุปทานทางด้านพลังงานไฟฟ้าอย่างพอเพียง

4.5 นโยบายเปิดเขตสิทธิพิเศษเศรษฐกิจ จะก่อให้เกิดการค้าในพื้นที่ภาคเหนือ

4.6 การพัฒนาเป็นศูนย์กลางด้านนาตะวันออก

4.7 มีเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวถึง 135 กิโลเมตร

5. อุปสรรค (Theat)

5.1 กฎระเบียบของทางราชการที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการติดต่อทางธุรกิจ

5.2 รัฐไม่ได้กำหนดให้จังหวัดอุดรติดต่อกับเขตอุตสาหกรรม

5.3 โครงการถนน 4 เลน ยังไม่ได้ถูกกำหนดให้อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ

ปัญหาทางการเกษตรของจังหวัดอุดรติดต่อกับ

การประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมส่วนใหญ่ยังต้องอาศัยธรรมชาติโดยขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝน ทำให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำ เทคโนโลยีการผลิตไม่ทันสมัย ผลผลิตส่วนใหญ่โดยเฉพาะข้าว และพืชไร่ที่ส่งเป็นสินค้าออกของจังหวัด ขึ้นอยู่กับกลไกของราคาตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ ซึ่งมีความผันผวนไม่แน่นอน สินเชื่อและแหล่งที่มาของเงินทุนที่จะสนับสนุน จากสถาบันการเงินทางด้านเกษตรกรรม ยังคงมีสัดส่วนค่อนข้างต่ำ ซึ่งพอจะสรุปปัญหาทางการเกษตรได้ดังนี้

1. เกษตรกรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การประกอบอาชีพต้องยืมเงินทุนจากแหล่งเงินกู้ทั้งในระบบและนอกระบบ

2. เกษตรกรที่พื้นที่ถือครอง เพื่อการเกษตรขนาดเล็กและขาดเงินทุน

3. ภัยแล้ง ภัยน้ำท่วม ภัยศัตรูพืช ในตลาดท้องถิ่นมีจำหน่ายไม่เพียงพอกับความต้องการ และมีราคาแพง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง

4. เกิดภัยธรรมชาติและโรคระบาดในพืชและสัตว์ทำให้ได้ผลผลิตต่ำ

5. เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้พันธุ์พืชพื้นเมือง ทำให้ได้ผลผลิตและคุณภาพไม่ตรง กับความต้องการของตลาด

6. เกษตรกรที่ดำเนินกิจกรรมด้านปศุสัตว์ ขาดความรู้ในด้านการพัฒนา การคัดเลือกพันธุ์ การปรับปรุงพันธุ์สัตว์ การสุขภาพ และ การป้องกันโรค ทำให้ผลตอบแทนต่ำ คุณภาพไม่มี ตลอดจนขาดแคลนทุ่งหญ้าสาธารณะที่ใช้เลี้ยงสัตว์

7. ทรัพยากรดิน มีสภาพความอุดมสมบูรณ์ต่ำ โดยประสบปัญหาดินจืด ดินถูกชะล้างหน้าดิน เกิดการพังทลายของดิน ดินดานและดินทราย

8. เกษตรกรขาดความมั่นใจในการเปลี่ยนกรรมวิธีการผลิต และระบบการผลิตใหม่ที่ต่างจากเดิม เพราะผลตอบแทนที่จะได้รับต้องอาศัยเวลา

9. เกษตรกรขาดอำนาจต่อรองโดยถูกเอาเปรียบในเรื่องของราคา และผลผลิต

10. ตลาดกลางการเกษตรและสถานที่เก็บผลผลิตที่ไม่เพียงพอทำให้ไม่สามารถกักเก็บผลผลิตไว้ต่อรองราคาได้

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ไม้พื้นเมือง ดังนี้

2.5.1 เพศ

ธวัชชัย (2539) ได้ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงไก่เนื้อ ของเกษตรกรผู้เลี้ยงอิสระ จังหวัดเชียงใหม่ ถ้าพบ พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงอิสระส่วนใหญ่เป็นเพศชาย

ภานรินทร์ (2541) ได้ศึกษาความต้องการเทคโนโลยี การเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองส่วนใหญ่เป็นเพศชาย

นราทัศน์ (2544) ได้ศึกษาธุรกิจการผลิตไก่ลูกผสมพื้นเมืองของเกษตรกรจังหวัดพะเยา พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตไก่ลูกผสมพื้นเมืองส่วนใหญ่เป็นเพศชาย

2.5.2 ประสบการณ์

บุญญาภรณ์(2536) ได้ศึกษาการสำรวจการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในจังหวัดลพบุรี พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ มีประสบการณ์การเลี้ยงไก่พื้นเมืองมากกว่า 5 ปี

ธวัชชัย (2539) พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อส่วนใหญ่ มีประสบการณ์จากการเลี้ยงไก่เนื้อระหว่าง 4 – 6 ปี

ศิริชัย (2541) ได้ศึกษาความต้องการเทคโนโลยีการผลิตและการจัดการไก่เนื้อของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงไก่เนื้อ ระหว่าง 1 – 5 ปี

ภานรินทร์ (2541) พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์การเลี้ยงไก่พื้นเมือง ระหว่าง 6 – 10 ปี

ฉิมมพร (2542) ได้ศึกษาความสำเร็จของการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเป็นอาชีพเสริม ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์การเลี้ยงไก่พื้นเมืองระหว่าง 1 – 10 ปี และความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์กับรายได้สุทธิจากการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเฉลี่ย พบว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

นราทัศน์ (2544) พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์การเลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมืองรายย่อยและรายใหญ่ ระหว่าง 1 – 3 ปี

2.5.3 ระดับการศึกษา

รัชชัย (2539) พบว่า ระดับการศึกษาของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้ออิสระส่วนใหญ่ มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาตอนต้น และมีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำ เพราะขาดการได้รับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ

ศิริชัย (2541) พบว่า ระดับการศึกษาของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อ ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาตอนต้น

ภานรินทร์ (2541) พบว่าระดับการศึกษาของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา เพราะขาดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ

ทิฆัมพร (2542) พบว่าระดับการศึกษาของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองส่วนใหญ่มี การศึกษาระดับประถมศึกษา และความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับรายได้สุทธิจากการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเฉลี่ย พบว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

นราทัศน์ (2544) พบว่าระดับการศึกษาของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมืองรายย่อยส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า เกษตรกรผู้เลี้ยงรายใหญ่ ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา

2.5.4 จำนวนไก่ที่เลี้ยง

ภานรินทร์ (2541) รายงานว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงไก่พื้นเมืองเป็นอาชีพเสริม คือจำนวนระหว่าง 10 – 15 ตัวต่อครัวเรือน มีจำนวนไข่เฉลี่ย 8 – 10 ฟองต่อชุด และวิธีการฟักไข่ไก่ของเกษตรกรส่วนใหญ่ปล่อยให้แม่ไก่ฟักเองตามธรรมชาติ แหล่งที่เกษตรกรนำลูกไก่มาเลี้ยง ส่วนใหญ่ได้จากพ่อแม่พันธุ์ที่เลี้ยงไว้ในครัวเรือน

ทิฆัมพร (2542) พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองส่วนใหญ่เลี้ยงไก่พื้นเมืองต่ำกว่า 25 – 50 ตัว จำนวนไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงต่ำสุด 20 ตัว สูงสุด 300 ตัว และจำนวนที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองเฉลี่ย 48 ตัว ซึ่งไก่พื้นเมืองที่เกษตรกรเลี้ยงเป็นไก่ดูและไก่ดูหางดำ โดยการเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย ซึ่งจะขังไก่ไว้ในเวลากลางคืน และปล่อยให้ไก่ออกหากินตามบริเวณทุ่งนา ในเวลากลางวันและบางครั้งเกษตรกรจะโปรยปลายข้าว ข้าวเปลือกให้กับไก่พื้นเมืองด้วยและให้น้ำไก่โดยการใส่ภาชนะไว้ให้ไก่กิน

2.5.5 รายได้การเกษตรต่อปี

ทิฆัมพร (2541) พบว่า รายได้การเกษตรต่อปีของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองส่วนใหญ่ มีรายได้การเกษตรต่อปี ต่ำกว่า 10,001 – 30,000 บาท โดยมีรายได้ต่ำสุด 2,000 บาท รายได้สูงสุด 56,000 บาท และรายได้เฉลี่ย 25,711.72 บาท ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้การเกษตรต่อกับรายได้สุทธิจากการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเฉลี่ยไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.5.6 ขนาดพื้นที่ใช้ในการผลิตไก่พื้นเมือง

ทิฆัมพร (2541) พบว่า ขนาดพื้นที่ ใช้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ส่วนใหญ่มีขนาด 3 – 5 งาน โดยเกษตรกรมีพื้นที่ต่ำสุด 1 งาน พื้นที่สูงสุด 10 งาน และพื้นที่เฉลี่ย 3.53 งาน ความสัมพันธ์ระหว่างขนาดพื้นที่บริเวณบ้านที่ใช้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง กับรายได้สุทธิจากการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเฉลี่ยพบว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.5.7 การติดต่อกับเพื่อนบ้าน

กานรินทร์ (2541) รายงานว่า แหล่งความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่เกษตรกรได้รับส่วนใหญ่ได้จากเพื่อนบ้านที่เลี้ยงไก่ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเรื่องการวิธีการเลี้ยงไก่ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจะมีบทบาทในการให้ความรู้ และทักษะให้กับเกษตรกร และเกษตรกรจำนวนมากไม่เคยได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่ต้องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเลย

ศิริชัย (2541) รายงานว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของเอกชน เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อประเภทรับจ้างเลี้ยง ได้รับการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เอกชนเฉลี่ย 45 ครั้ง ส่วนผู้เลี้ยงไก่เนื้อประเภทประกันราคาติดต่อกับเจ้าหน้าที่เอกชน เพียง 35 ครั้ง ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มผู้เลี้ยงไก่เนื้อประเภทรับจ้างเลี้ยง ต้องติดต่อหรือได้รับการติดต่อจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพนักงานทางวิชาการของบริษัทผู้ว่าจ้างให้เลี้ยงไก่มากกว่าประเภทประกันราคาของบริษัทผู้สัญญาให้ความดูแลเอาใจใส่น้อยกว่า ผู้เลี้ยงจึงต้องช่วยเหลือตนเองมากขึ้นสอดคล้องกับรายได้ของการเลี้ยงไก่จากเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม ที่ปรากฏว่าผู้รับจ้างเลี้ยงมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าประเภทประกันราคา การส่งพนักงานทางวิชาการออกมาเพื่อให้ความรู้เพิ่มเติมแก่เกษตรกร ก็เป็นภาระหนึ่งของบริษัท

ทิฆัมพร (2542) รายงานว่า การติดต่อกับเพื่อนบ้านของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองส่วนใหญ่มีการติดต่อกับเพื่อนบ้านเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่พื้นเมือง 5 – 7 สัปดาห์ ความสัมพันธ์ระหว่างการติดต่อกับเพื่อนบ้าน กับรายได้สุทธิจากการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเฉลี่ย มีความสัมพันธ์กันทางสถิติที่ระดับ 0.05 อย่างมีนัยสำคัญ นั่นคือเกษตรกรที่ติดต่อกับเพื่อนบ้าน 5 – 7 ครั้งต่อสัปดาห์ ประสบผลสำเร็จในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองมากกว่าเกษตรกรที่ติดต่อกับเพื่อนบ้าน 0 - 4 ครั้งต่อสัปดาห์ เนื่องจากการติดต่อกับเพื่อนบ้านทำให้ได้แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล ได้แนวคิดใหม่ๆ ตลอดจนการดูแลรักษา

ที่ถูกต้อง การจัดการ การซื้อขาย และการตลาด อีกทั้งช่วยเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง ส่งผลให้ผลผลิตจากไก่มีคุณภาพดีขึ้น การจัดการไก่พื้นเมืองมีประสิทธิภาพสูงขึ้น จึงจะทำให้ไก่พื้นเมืองได้ราคาดีขึ้น

2.5.7 การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับไก่พื้นเมือง

คทาบุษ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้เทคโนโลยีการเลี้ยงไก่พื้นเมือง พบว่าเกษตรกรส่วนมากเริ่มหันเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยการขอและซื้อพันธุ์จากเพื่อนบ้าน ลักษณะการเลี้ยงส่วนมากมี เล้าให้ไก่อยู่ ใช้น้ำคลองให้ไก่กิน แหล่งที่ให้ความรู้แก่เกษตรกรมากที่สุด คือ เจ้าหน้าที่จากวิทยาลัยเกษตรกรรมนครราชสีมา ถึงพิมพ์ และโทรทัศน์ เทคโนโลยีการเลี้ยงไก่ที่เกษตรกรใช้มากที่สุด คือเทคโนโลยีเกี่ยวกับโรงเรือน รองลงมา คือเทคโนโลยีเกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงและการคัดเลือกพันธุ์ เทคโนโลยีทางด้านอาหารและการให้อาหารไก่ ส่วนเทคโนโลยีเกี่ยวกับโรคระบาด การป้องกันโรคด้วยวัคซีน เป็นเทคโนโลยีที่เกษตรกรใช้น้อยที่สุด

รัชชัย (2539) รายงานว่าเกษตรกรได้รับความรู้ด้านการเลี้ยงไก่เนื้อ จากเอกสารถึงพิมพ์มากที่สุด จึงเห็นสมควรที่จะเป็นแนวทางหนึ่งในการที่จะพัฒนาการเลี้ยงไก่เนื้อของเกษตรกร โดยการพัฒนาเอกสาร และจัดทำเอกสารต่างๆจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน ให้เกษตรกรได้ทราบข่าวความเคลื่อนไหวในทุกๆด้านของการเลี้ยง ก็จะเป็นแนวทางในการส่งเสริมที่ได้ผลรวดเร็ว สำหรับโอกาสในการได้รับคำแนะนำมีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงไก่เนื้อของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ประเภทอิสระนั้น ผู้รับผิดชอบทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะในส่วนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมของรัฐ ควรมีการพบปะเยี่ยมเยียนและแนะนำการเลี้ยงไก่เนื้อแก่เกษตรกรผู้สนใจอย่างสม่ำเสมอและบ่อยครั้ง เพื่อที่เกษตรกรจะได้นำความรู้ ความเข้าใจไปปรับปรุงพัฒนาแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

ภานรินทร์ (2541) รายงานว่า แหล่งความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่เกษตรกรได้รับส่วนใหญ่ได้รับจากเพื่อนบ้านที่เลี้ยงไก่ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเรื่องการเลี้ยงไก่ อีกทั้งในรอบปีที่ผ่านมา ก็ไม่เคยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาแนะนำวิธีการเลี้ยงไก่อีก ดังนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะมีบทบาทในการให้คำแนะนำและพัฒนาปรับปรุงวิธีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรบ่อยขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้กับเกษตรกร อย่างไรก็ตามก็ยังมีเกษตรกรจำนวนมาก ที่ไม่เคยได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่ถูกต้องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเลย

ทิมมพร (2542) รายงานว่า การได้รับข่าวสารด้านการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง ส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารด้านการเกษตรจากทางโทรทัศน์มากที่สุด การได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรส่วนใหญ่ ได้รับจากเพื่อนบ้านมากที่สุด การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ในรอบปีที่ผ่านมาของเกษตรกร ส่วนใหญ่เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของเอกชนเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในรอบปีที่ผ่านมาของเกษตรกรส่วนใหญ่ ไม่เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของเอกชนเลย

2.5.9 ความรู้ในการผลิตไก่พื้นเมือง

พงค์พิศ (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการเทคโนโลยีการผลิตไก่พื้นเมืองของเกษตรกรในระดับหมู่บ้าน พบว่า เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตไก่พื้นเมือง มีระดับความต้องการเทคโนโลยีการผลิตไก่พื้นเมืองอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีความต้องการเทคโนโลยีเกี่ยวกับโรคพยาธิและการป้องกันรักษามากที่สุด เกษตรกรที่มีประสบการณ์เลี้ยงไก่พื้นเมืองที่มีอาชีพหลักต่างกัน มีความต้องการเทคโนโลยีต่างกัน

รวิชัย (2539) รายงานว่า หน่วยงานของรัฐบาลได้เข้าไปแนะนำส่งเสริมการเลี้ยงไก่เนื้อแก่เกษตรกรค่อนข้างน้อย และเกษตรกรไม่ได้รับความรู้จากการเข้ารับการอบรมเลย จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไข เพิ่มบทบาทในการดำเนินงานครั้งนี้ให้มากขึ้น การจัดกิจกรรมอบรมหลักสูตรการเลี้ยงไก่เนื้อแก่เกษตรกร เป็นการให้ข้อมูลด้านพันธุ์ อาหาร และการจัดการ รวมทั้งข้อมูลตลาดทั่วไป และการสร้างความร่วมมือกับบริษัทต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงไก่เนื้อ ในการที่จะแนะนำความรู้ให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อเพิ่มขึ้น

ศิริชัย (2541) รายงานว่า ความต้องการเทคโนโลยีการผลิตและการจัดการของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อ มีความต้องการเทคโนโลยีการผลิตด้านพันธุ์ไก่เนื้อ อุปกรณ์การเลี้ยง การสุขาภิบาล และการป้องกันโรคในระดับมากและเทคโนโลยีด้านการให้น้ำและการจัดการเลี้ยงดูอื่นๆ เกษตรกรประเภทประกันราคาต้องการในระดับมาก

ภานรินทร์ (2541) รายงานว่า ความต้องการเทคโนโลยีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรที่มีความต้องการในระดับสูง ได้แก่

พันธุ์ไก่ที่ให้ผลผลิตสูงและต้านทานโรค

ความต้องการพันธุ์ไก่ที่ให้ผลผลิตสูงและต้านทานโรค ไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงในปัจจุบันให้ผลผลิตต่ำ ไข่ฟองเล็ก จำนวนไข่ที่ให้ต่อชุดน้อย ต้องใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงนานกว่าจะจำหน่ายได้ ดังนั้นเกษตรกรจึงมีความต้องการพันธุ์ไก่ที่ให้ผลผลิตสูง และต้านทานโรค เพื่อนำมาปรับปรุงพันธุ์ไก่ที่เลี้ยงไว้ให้ดีขึ้น

การฟักไข่

ความต้องการคำแนะนำในการปักไข่ เกษตรกรส่วนใหญ่ปล่อยให้แม่ไก่ปักไข่เองตามธรรมชาติ ผลที่ตามมาคือ จำนวนลูกไก่ที่ฟักออกมาเป็นคามีจำนวนน้อย ลูกไก่ตายในไข่ ฟักไม่ออก เพราะเกษตรกรไม่ทราบว่าช่วยเหลือแม่ไก่ขณะที่กำลังปักไข่อย่างไร รวมทั้งไม่รู้จักรักษาไข่ที่ไม่ได้ขนาดออก หรือลดจำนวนไข่ที่มีมากเกินไปในการฟักแต่ละครั้ง ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องการคำแนะนำในการปักไข่เพื่อที่จะสามารถนำไปปฏิบัติกับไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงได้ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปักไข่ในอนาคตต่อไป

การใช้และผสมยาปฏิชีวนะลงในน้ำให้ไก่กิน

ความต้องการคำแนะนำการผสมยาปฏิชีวนะลงในน้ำให้ไก่กิน เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าวิธีการป้องกันโรคโดยการผสมยาปฏิชีวนะลงในน้ำให้ไก่กินนั้น ปฏิบัติได้ง่าย ไม่เสียเวลาและราคาของยาปฏิชีวนะมีราคาไม่แพงมากนัก แต่เกษตรกรไม่ทราบว่าต้องผสมยาปฏิชีวนะลงไปในน้ำในอัตราส่วนเท่าไรจึงจะดี รวมทั้งวิธีการผสมควรทำอย่างไร เมื่อผสมแล้วควรจะเก็บไว้ที่ไหน ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องการคำแนะนำในการผสมยาปฏิชีวนะ เพื่อป้องกันโรคระบาดได้อีกทางหนึ่ง

เกรียงไกรและคณะ(2541)ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาการผลิตไก่พื้นเมือง และไก่ลูกผสมพื้นเมืองพบว่า ไก่พื้นเมืองมีคุณสมบัติเหมาะสมกับเกษตรกรรายย่อย และยังมีศักยภาพที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต จาก 20 – 30 % เป็น 50 – 60 % ได้โดย

1. เพิ่มอัตราการไข่ โดยลดระยะเวลาการที่แม่ไก่เลี้ยงลูกให้น้อยลง
2. ลดอัตราการตาย โดยใช้วัคซีนที่ผลิตโดยกรมปศุสัตว์ คือ ฟีคาล์ว ไก่ นิวคาสเซิล และ อหิวาต์ไก่ แต่ทั้งนี้จะต้องปรับโปรแกรมวัคซีน และอำนวยความสะดวกในการจัดซื้อวัคซีนและอุปกรณ์ให้วัคซีนแก่เกษตรกร
3. สนับสนุนและรณรงค์ให้เกษตรกร นำวัสดุเหลือใช้จากการเกษตรและแมลงศัตรูพืช มาใช้เป็นอาหารไก่พื้นเมือง และการใช้สมุนไพรสำหรับป้องกันกำจัดพยาธิภายนอก และภายใน
4. ระบบตลาดไก่พื้นเมืองคืออยู่แล้ว เพราะไม่เป็นระบบผูกขาด และมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ควรสนับสนุนให้มีตลาดชุมชนมากขึ้น

นราทัศน์ (2544) รายงานว่า การได้รับความรู้จากแหล่งต่างๆ สำหรับเกษตรกรรายย่อย ในด้านการจัดการ เช่น ตัดปากไก่ มีน้อยมาก ส่วนใหญ่ได้ความรู้จากเจ้าหน้าที่สัตวแพทย์ อาจเป็นเพราะไม่มีการปฏิบัติในด้านนี้ และการได้รับความรู้เกี่ยวกับเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ กลุ่มเกษตรกรที่ดำเนินงานอย่างมีระบบ การเลี้ยงไก่แบบฟาร์มเอนกประสงค์ และการเตือนภัยให้ระวังโรคระบาดช่วงฤดูการ ได้รับความรู้จากสื่อต่างๆมากที่สุด สำหรับผู้เลี้ยงรายใหญ่จะไม่ให้ความสนใจในเรื่องของการสุขภาพ ไร่ เรือน การจัดการ ตัวอย่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ กลุ่ม

เกษตรกรที่ดำเนินงานอย่างมีระบบและการเลี้ยงไก่แบบฟาร์มเอนกประสงค์ อาจเป็นเพราะเลี้ยงมานานมีประสบการณ์ในการเลี้ยงสูง จึงไม่ให้ความสนใจเรื่องดังกล่าว

2.5.10 สายพันธุ์ไก่พื้นเมือง

ชัชฉัตร (2542) รายงานว่า เกษตรที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองพันธุ์คูหางดำ และไก่ลาย ซึ่งเป็นไก่สายพันธุ์ไก่ชน จะประสบความสำเร็จมากกว่า เกษตรกรที่ไม่เลี้ยงไก่ทั้งสองสายพันธุ์นี้ เพราะเกษตรกรสามารถจำหน่ายเป็นไก่ชน ทำให้มีมูลค่าเพิ่มสูงกว่าไก่พื้นเมืองทั่วไป อีกทั้งยังเป็นพ่อแม่พันธุ์ที่ดีใหญ่ลูกดก และลูกไก่ที่เกิดจากสายพันธุ์ดังกล่าวมีอัตราการเจริญเติบโตดี ทนต่อสภาพแวดล้อม ให้ผลผลิตดีกว่า และจะส่งผลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

2.5.11 การคัดเลือกพันธุ์และการปรับปรุงพันธุ์

สุชนและคณะ (2531: 6-7,38) กล่าวว่า พันธุ์ไก่พื้นเมือง ปัญหาที่พบมากที่สุดคือไม่ว่าจะเป็นไก่พื้นเมืองสายพันธุ์ไก่ชนหรือสายพันธุ์อื่นในภาคเหนือ ปัจจุบันจะมีขนาดเล็กและมีแนวโน้มว่าจะมีขนาดเล็กลงไปเรื่อย ๆ ถ้าไม่มีการคัดเลือกพันธุ์หรือปรับปรุงพันธุ์โดยการผสมข้ามในแต่ละหมู่บ้านให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น สาเหตุสำคัญที่เกิดปัญหาเช่นนี้ เนื่องจากเกษตรกรขาดการเอาใจใส่ดูแลปล่อยให้มีการผสมเลือดชิดกันเป็นเวลาหลายชั่ว มีกรนำไก่ตัวโตๆออกขาย ในขณะที่ไก่ที่เหลือมีขนาดตัวเล็กจะเก็บไว้ทำพันธุ์ บางครั้งพ่อแม่พันธุ์มีอายุมากเกินไป และบางคร้วเรือนมีการใช้พ่อแม่ไก่ผสม โดยปล่อยให้ไก่ที่มีทั้งหมดเลี้ยงปนกันแบบรวมฝูง การที่ไก่ในฝูงมีการผสมกันเองไม่ว่าเป็นที่ผสมนึ่ง ลูกผสมพ่อแม่ จะทำให้เกิดสายเลือดชิดขึ้น ในทางวิชาการถือว่าไม่พึงประสงค์และโทษ แต่ถ้าเป็นการผสมเลือดชิดโดยไม่ได้ตั้งใจ ส่วนใหญ่เป็นโทษมากกว่า คือ ลักษณะไม่ดีต่าง ๆ เริ่มแสดงออก ขนาดตัวไก่จะเล็กลงเรื่อย ๆ ความต้านทานโรค อัตราการอยู่รอดน้อยลงเรื่อย ๆ อันเป็นสาเหตุทำให้เกิดการตายเพิ่มขึ้น เกษตรกรต้องมีการคัดเลือกหรือคัดตัวไก่ที่มีลักษณะเลวหรือไม่คือออกจากฝูงตลอดเวลา จึงแก้ปัญหานี้ได้

ด้านการปรับปรุงพันธุ์ไก่พื้นเมืองมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกไก่พื้นเมือง ดังต่อไปนี้

1. การคัดเลือกโดยดูจากตัวไก่เอง วิธีนี้เป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับไก่พื้นเมือง เนื่องจากการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเกษตรกรมักปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ ฉะนั้นจะไม่รู้ว่าไก่ตัวนี้เป็นญาติกับไก่ตัวไหน สำหรับวิธีดูลักษณะของตัวไก่เองนั้น อาจดูได้จากการเจริญเติบโต เมื่อเทียบกับไก่รุ่นเดียวกัน ดูรูปทรง ความแข็งแรง ความต้านทานโรค การเลี้ยงรอดมาก หรือ จะคัดเลือกจากลักษณะที่เป็นประโยชน์ ทางเศรษฐกิจ คือ ไข่ดก ไข่โต ไข่แก่ ให้จำนวนชุดต่อการไข่ในหนึ่งปีสูง เลี้ยงลูกเก่ง
2. การคัดเลือกโดยดูจากพันธุ์ประวัติ หรือ ญาติพี่น้อง วิธีนี้เหมาะสำหรับเกษตรกรที่เลี้ยง

ไก่พื้นเมืองเป็นอาชีพ และต้องการที่จะคัดเลือกพันธุ์ให้ดียิ่งขึ้นเรื่อย ๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเก็บสถิติ พันธุ์ประวัติของบรรพบุรุษ หรือ ญาติพี่น้องไว้ เพราะเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพิจารณา คัดเลือก พ่อแม่พันธุ์ตัวต่อ ๆ ไปให้ดีขึ้น

ธีรเดช (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเลี้ยงไก่พื้นเมือง ผลการสำรวจพบว่าผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ จะคัดเลือกไก่พื้นเมืองที่ให้ผลผลิตดีไว้เป็นพ่อแม่พันธุ์ และมักมีการนำไก่พื้นเมืองต่างถิ่นมาผสม พันธุ์ด้วย

ภานรินทร์ (2541) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ไม่เคยนำไก่พื้นเมืองจากหมู่บ้านอื่นมาผสม พันธุ์กับไก่ที่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นการปรับปรุงพันธุ์ ซึ่งระยะยาวมีผลทำให้ไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงไว้ให้ผลผลิตต่ำลง เนื่องจากไก่ที่เลี้ยงไว้ในฝูงมีการผสมเลือดชิด ส่วนความต้องการเทคโนโลยี การเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรมีความต้องการพันธุ์ไก่พื้นเมืองที่ให้ผลผลิตสูงและต้านทานโรค ซึ่งไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงในปัจจุบันให้ผลผลิตต่ำ ไข่ฟองเล็ก จำนวนไข่ที่ให้ต่อชุดน้อย ต้องใช้ระยะเวลาเลี้ยง นานจึงจะจำหน่ายได้ ดังนั้น เกษตรกรจึงมีความต้องการพันธุ์ไก่ที่ให้ผลผลิตสูงและต้านทานโรค เพื่อนำมาปรับปรุงไก่ที่เลี้ยงไว้ให้ดีขึ้น

เกรียงไกรและคณะ (2541) พบว่าการปรับปรุงพันธุ์ไก่พื้นเมืองสำหรับเกษตรกรส่วนใหญ่ ในชนบทซึ่งมีแม่ไก่เฉลี่ย 3-5 ตัวต่อครอบครัวนั้น การคัดเลือกพันธุ์น่าจะเป็นวิธีการที่ได้ผลดีและเหมาะสมกับเกษตรกร

ทิฆัมพร (2542) รายงานว่า เกษตรกรที่มีการคัดเลือกพันธุ์ไก่พื้นเมืองจะประสบความสำเร็จ มากกว่าเกษตรกรที่ไม่เคยคัดเลือกพันธุ์ไก่ การคัดเลือกพันธุ์เกษตรกรควรใช้พ่อแม่พันธุ์เป็นไก่สายพันธุ์ไก่ชน ซึ่งมีข้อดีคือ ให้ทั้งเนื้อและขนแก่ อีกทั้งยังทนทานต่อโรคและพยาธิได้ดี ซึ่งไก่ที่ได้รับการปรับปรุงพันธุ์แล้วสามารถให้ผลผลิตที่ดีกว่าไก่พื้นเมืองที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงพันธุ์ ภายใต้สภาพการให้อาหารและการเลี้ยงดูในระดับหมู่บ้าน

2.5.12 รูปแบบการผลิต

ภานรินทร์ (2541) พบว่า เกษตรกรเลี้ยงไก่พื้นเมืองส่วนใหญ่ เลี้ยงไก่แบบปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ ส่วนเวลากลางคืนปล่อยให้ไก่นอนตามคันไม้การเลี้ยงไก่ปนกันหมดไม่ได้แยกเป็น ไก่เล็ก ไก่รุ่น ไก่ใหญ่ ไก่จึงแย่งอาหารกันกิน ไก่ตัวเล็กไม่สามารถหาอาหารได้ทันไก่ตัวโตกว่า ส่งผลให้ไก่ตัวเล็กเจริญเติบโตช้า

ทิฆัมพร (2542) พบว่า เกษตรกรเลี้ยงไก่พื้นเมืองส่วนใหญ่เลี้ยงไก่แบบกึ่งขังกึ่งปล่อย ส่วนตอนกลางคืนให้ไก่นอนอาศัยอยู่ตามคอกหรือเล้า

2.5.13 อาหารและการให้อาหาร

สุชนและคณะ (2531: 9) กล่าวว่าปกติเกษตรกรแทบไม่ได้ให้อาหารแก่ไก่ที่เลี้ยงเลย นอกจากบางครั้งมีการโปรยข้าวเปลือกหรือข้าวโพคให้บ้าง ถ้าเป็นช่วงฤดูฝนไก่จะมีอาหารค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากได้รับทั้งหญ้าและแมลงเป็นปริมาณมาก ซึ่งอาหารทั้งสองชนิดนี้เป็นแหล่งของวิตามินและโปรตีนที่สำคัญตามธรรมชาติ สำหรับฤดูเก็บเกี่ยวไก่มีโอกาสได้รับเศษอาหารที่ตกหล่นส่วนฤดูร้อนมักประสบปัญหาการขาดแคลนอาหารตามธรรมชาติ ฉะนั้นการนำไปที่ได้อาหารที่ตกหล่นเป็นหนทางหนึ่งที่ดี โดยแม่ไก่ไม่ต้องเลี้ยงลูกไม่โทรมจนเกินไปและมีโอกาสฟื้นตัวหรือพร้อมที่จะให้ผลผลิตได้อย่างเต็มที่ในช่วงต่อไป

สวัสดิ์และวีรัชย์ (2528) ได้ศึกษาการเจริญเติบโตของไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงดูในสภาพหมู่บ้านแบบเกษตรกรทั่วไป แต่ให้อาหารเสริมเข้าเย็นในฤดูเลี้ยง พบว่าไก่พื้นเมืองมีอัตราการเจริญเติบโตวันละ 9-10 กรัม และต้องการอาหารโปรตีน 10 เปอร์เซ็นต์ การให้อาหารไก่พื้นเมืองแบบชาวบ้านแล้วเสริมด้วยสารผสมล่งหน้า (Vitamin - Mineral Premix) ลงไปก็เป็นการเพียงพอแก่ความต้องการของไก่พื้นเมืองและสามารถลดค่าใช้จ่ายในการผลิตไก่พื้นเมืองได้ รวมทั้งยังสามารถนำไปใช้กับเกษตรกรรายย่อยได้เป็นอย่างดี

ภานรินทร์ (2541) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ข้าวเปลือกเป็นอาหารเลี้ยงไก่พื้นเมืองมากที่สุด เพราะหาได้ง่ายในท้องถิ่น ในขณะที่อาหารสำเร็จรูปเกษตรกรส่วนใหญ่ให้อาหารไก่โดยการโปรยตามพื้นดิน โดยให้อาหารไก่ในเวลาเช้าครั้งเดียวมากที่สุด จากนั้นจึงปล่อยให้ไก่หากินเองตามธรรมชาติ สำหรับการนำไก่ไปปล่อยในที่นาหรือแปลงผัก ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ไม่ได้รับอาหารเสริมแก่ไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงไว้เลย

สำหรับการให้น้ำไก่พื้นเมือง เกษตรกรส่วนใหญ่ปล่อยให้ไก่กินน้ำที่ขังตามแอ่งน้ำทั่วไป ไม่ได้นำน้ำใส่ภาชนะ ตั้งไว้ให้ไก่กิน และไม่เคยใส่ยาปฏิชีวนะลงในน้ำให้ไก่กิน จึงส่งผลให้เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ประสบกับปัญหาไก่ตายมากที่สุด เพราะส่วนหนึ่งมาจากเกษตรกรปล่อยให้ไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงไว้หากินน้ำเองตามลำคอง หนอง บึง หรือ แอ่งน้ำขัง เป็นต้น ไก่จึงมีโอกาสได้รับเชื้อโรคที่ผสมปนเปื้อนอยู่กับน้ำ

ทิฆัมพร (2542) รายงานว่า เกษตรกรที่ปล่อยให้ไก่พื้นเมืองหากินเองตามธรรมชาติ พบว่าประสบความสำเร็จมากกว่าเกษตรกรที่ซื้ออาหารให้ไก่กิน เนื่องจากไก่พื้นเมืองเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่ายโตเร็ว ทนต่อสภาพแวดล้อมได้ดี อีกทั้งไก่พื้นเมืองเป็นสัตว์ที่หากินเก็บตกจากเศษอาหาร ปลายข้าว ข้าวเปลือก ที่ตกหล่นตามท้องทุ่งนา จึงไม่จำเป็นที่เกษตรกรจะต้องเสียเงิน ในการซื้ออาหารสำเร็จรูป ซึ่งจะช่วยลดค่าใช้จ่ายและต้นทุนในการเลี้ยงดูไก่ ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น

ไพโซค (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาระดับโปรตีนที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของไก่พื้นเมืองช่วงอายุ 0 - 6 , 7 - 12 และ 13 - 18 สัปดาห์ พบว่า การให้อาหารไก่พื้นเมืองที่มีระดับโปรตีนที่เหมาะสมจะสามารถลดต้นทุนของค่าอาหารลง เพราะไก่พื้นเมืองเจริญเติบโตช้า นอกจากนี้สูตรอาหารที่มีโปรตีนต่ำ ๆ ถ้าให้กรดอะมิโนเสริมให้เพียงพอกับความ ต้องการ จะทำให้ลดต้นทุนลงได้อีก อาหารไก่พื้นเมืองที่มีระดับโปรตีนที่เหมาะสมกับไก่พื้นเมืองช่วงอายุต่างๆ ดังนี้

1. ไก่พื้นเมืองอายุ 0-6 สัปดาห์ ที่เลี้ยงด้วยอาหาร โปรตีน 16 เปอร์เซ็นต์ มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนอาหารดีที่สุด
2. ไก่พื้นเมืองอายุ 7-12 สัปดาห์ ที่เลี้ยงด้วยอาหาร โปรตีน 13 เปอร์เซ็นต์ มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนอาหารดีที่สุด
3. ไก่พื้นเมือง อายุ 13 - 18 สัปดาห์ ที่เลี้ยงด้วยอาหาร โปรตีน 10 เปอร์เซ็นต์ มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนอาหารดีที่สุด

2.5.14 การสุขภาพิบาล และการป้องกันโรค

เกรียงไกรและคณะ(2527) ได้ศึกษาอัตราการตายและการเจริญเติบโตของไก่พื้นเมืองพบว่าการใช้วัคซีนป้องกันโรคระบาด 3 ชนิด กับไก่พื้นเมืองตั้งแต่แรกเกิดจนถึง อายุ 4 เดือน เมื่อได้รับวัคซีนป้องกันโรคระบาด 3 ชนิด คือ ฝีดาษ นิวคาสเซิล และอหิวาต์ มีอัตราการตายเฉลี่ย 22.4% ซึ่งใกล้เคียงกับอัตราการตายของไก่พื้นเมืองที่ได้รับวัคซีนป้องกันโรคระบาดตามโปรแกรมของกรมปศุสัตว์

เจดชัยและคณะ (2527) ได้ศึกษาโปรแกรมการให้วัคซีนสำหรับป้องกันโรคนิวคาสเซิลในไก่พื้นเมือง พบว่าลูกไก่ในระยะเดือนแรกมีอัตราการตายค่อนข้างต่ำและไม่ได้ตายเพราะหัดหรือพยาธิรบกวน ทั้งนี้เป็นเพราะเดือนแรกลูกไก่ถูกแยกเลี้ยง ชังบนกรงทำให้โอกาสที่ติดหัด หรือพยาธิจากพื้นดินมีน้อย ประกอบกับเกษตรกรทำการกำจัดหัดและพยาธิ ให้ไก่ในฝูงอยู่เสมอ ทำให้ลูกไก่ติดพยาธิ ทั้งภายในและภายนอกน้อยมาก การตายของไก่พบว่าสูงสุดในช่วง 1-2 เดือน โดยเฉพาะลูกไก่ที่เกิดระหว่างเดือนมีนาคม ถึง กรกฎาคม ซึ่งเป็นผลมาจากช่วงอากาศมีความแปรปรวนสูง ฝนตกชุก ทำให้เกิดโรคระบาดของระบบทางเดินหายใจ โดยเฉพาะหัดหน้าวมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีความรุนแรงอันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิด ไก่ตายในช่วงอายุดังกล่าว

สายงานสัตวศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2529) ได้ศึกษาการใช้วัคซีนรวมทุกสามเดือนในไก่พื้นเมืองพบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อจำหน่าย จะให้ความสนใจในการทำวัคซีนป้องกันโรครมาก แต่เกษตรกรที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อบริโภคในครัวเรือนจะให้ความสนใจในการทำวัคซีนป้องกันโรคน้อย เกษตรกรจะให้ความสนใจมากเป็นพิเศษในการทำวัคซีนป้องกันโรครเฉพาะในช่วงที่เกิดโรคระบาดขึ้น สำหรับการให้วัคซีนป้องกันโรครในไก่พื้นเมืองพบว่า การใช้

วัคซีน นิวคาสเซิล ชนิด เอฟ ร่วมกับวัคซีนฝีดาษ ได้ผลดีในไก่เล็กและการใช้วัคซีน นิวคาสเซิล ชนิด เอ็ม พี ร่วมกับวัคซีนอหิวาต์ไม่ได้ผลดีในไก่ใหญ่

ภานรินทร์ (2541) พบว่าในปีที่ผ่านมาไม่เคยมีเจ้าหน้าที่มาแนะนำการให้วัคซีน ป้องกันโรคและชนิดของโรคที่เกษตรกรส่วนใหญ่รู้จักมากที่สุดคือ โรคอหิวาต์เป็ด-ไก่ มีเกษตรกร บางส่วน ไม่รู้จักชนิดของโรคในไก่พื้นเมือง จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้การป้องกันโรคและการรักษา โรคที่ระบาดในไก่เป็นไปได้ยาก นอกจากนี้ยังพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยให้วัคซีนป้องกัน โรคเลย ดังนั้นจึงไม่เคยซื้อหรือได้วัคซีนตลอดจนไม่รู้จักวิธีการเก็บรักษาวัคซีน ความต้องการใช้ วัคซีนป้องกันโรคและยารักษาโรคของไก่พื้นเมืองเกษตรกรมีความต้องการสูง สาเหตุเพราะในปี หนึ่งๆ ไก่พื้นเมืองที่เกษตรกรเลี้ยงไว้ในครัวเรือนล้มตายจำนวนมาก บางครัวเรือนพบว่าไก่พื้นเมือง ตายแบบยกเล้า บางครั้งเกษตรกรไม่ทราบสาเหตุของโรคที่ทำให้ไก่ตาย ดังนั้น เกษตรกรจึงมีความ ต้องการฝึกอบรม เรื่องการใช้วัคซีนป้องกันโรคและยารักษาโรคในระดับสูง เพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้ ไปใช้ปฏิบัติกับไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงไว้ในครัวเรือน

เกรียงไกรและคณะ (2541:23) ได้สรุปวิธีการให้วัคซีนและ โปรแกรมวัคซีน ได้ดังนี้

1. การป้องกันโรคในไก่พื้นเมือง ใช้วัคซีนป้องกันโรค 3 ชนิด คือวัคซีนป้องกันโรค นิวคาสเซิล ฝีดาษไก่ และอหิวาต์ไก่ ก็น่าจะเพียงพอ เพราะอัตราการตายจะใกล้เคียงกับการใช้ โปรแกรมวัคซีนป้องกันโรคที่แนะนำโดยกรมปศุสัตว์
  2. ไก่อายุต่ำกว่า 2 เดือนสามารถให้วัคซีนนิวคาสเซิล เอ็มพี พร้อมกับวัคซีนอหิวาต์ไก่ได้
  3. ไก่อายุมากกว่า 2 เดือนสามารถให้วัคซีนนิวคาสเซิล เอ็มพี พร้อมกับวัคซีนอหิวาต์ไก่ได้
- ทั้งนี้การให้ทั้งวัคซีนนิวคาสเซิล เอ็มพีและวัคซีนอหิวาต์ไก่ พร้อมกัน จะไม่ทำให้ไก่เกิดอาการแพ้ วัคซีนและไม่ทำให้ภูมิคุ้มกันโรคลดลง

ฉันทมพร (2542) พบว่า การทำวัคซีนป้องกันโรคของเกษตรกรส่วนใหญ่จะทำวัคซีนบ้าง ไม่ทำบ้าง รองลงมา คือไม่ทำวัคซีนป้องกันโรคเลย มีบางส่วนที่ทำวัคซีนอย่างสม่ำเสมอ สถานที่ จำหน่ายวัคซีน ส่วนใหญ่เกษตรกรจะหาซื้อตามร้านค้าทั่วไปซึ่งสามารถหาซื้อได้ง่าย ชนิดของ วัคซีนที่เกษตรกรส่วนใหญ่ทำได้แก่ นิวคาสเซิล รองลงมา คือวัคซีนหลอดลมอักเสบและอหิวาต์ไก่

เทอดชัย และศุภมิตร (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ยีนที่ต้านทานต่อโรคในไก่ : เปรียบเทียบ ความผันแปรทางภูมิคุ้มกันของไก่ป่า ไก่พันธุ์พื้นเมืองและไก่สายพันธุ์ทางการค้า พบว่า ไก่ป่าและ ไก่พันธุ์พื้นเมือง มีภูมิคุ้มกันตามธรรมชาติสูงกว่าไก่สายพันธุ์ทางการค้า ซึ่งไก่ป่าและไก่พันธุ์พื้นเมือง น่าจะเป็นแหล่งพันธุกรรมที่มีศักยภาพต่อการปรับปรุงและพัฒนาไก่สายพันธุ์ทางการค้า ให้มี ภูมิคุ้มกันต่อโรคที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจได้ในอนาคต

2.5.15 การเกิดโรคระบาด

ทิฆัมพร (2542) พบว่า การเกิดโรคระบาดของไก่พื้นเมืองของเกษตรกรส่วนใหญ่เกิดขึ้นบ้างแต่ไม่บ่อยนัก รองลงมาจะเกิดเป็นประจำทุกปี และมีเกษตรกรบางส่วนที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองแล้วไม่เคยเกิดโรคระบาดกับไก่ที่เลี้ยงเลย ผลจากการเกิดโรคระบาดของไก่พื้นเมืองของเกษตรกรส่วนใหญ่ตายบ้าง รองลงมาไก่จะตายหมด สำหรับวิธีแก้ปัญหาของเกษตรกร เมื่อเกิดโรคระบาดขึ้นกับไก่พื้นเมือง เกษตรกรส่วนใหญ่จะขายไก่ทั้งหมด รองลงมาจะใช้ยาปฏิชีวนะรักษา และมีเกษตรกรบางส่วนที่ฆ่าไก่ที่ป่วยทิ้งแล้วนำไปเผา ส่วนฤดูกาลที่เกิดโรคระบาดกับไก่พื้นเมืองมากที่สุด คือฤดูร้อน รองลงมาคือฤดูหนาว และฤดูกาลที่เกิดโรคระบาดน้อยที่สุดคือฤดูฝน วิธีการกำจัดไก่ตายของเกษตรกรส่วนใหญ่จะนำไปฝังหรือเผา รองลงมานำไปทำอาหาร และปล่อยทิ้งไว้หรือโยนทิ้งน้อยที่สุด

2.5.16 รูปแบบการจำหน่าย

ทิฆัมพร (2542) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จำหน่ายไก่พื้นเมือง เมื่ออายุ 5 เดือน จำหน่ายแต่ละครั้ง 1-5 ตัว วิธีการจำหน่ายโดยคัดตามน้ำหนักตัวของไก่พื้นเมือง ฤดูกาลที่เกษตรกรจำหน่ายไก่ได้มากที่สุด คือฤดูร้อนจำหน่ายได้ราคาดีที่สุด คือฤดูหนาว และจำหน่ายราคาต่ำสุดคือฤดูฝน ราคาในการจำหน่ายไก่พื้นเมือง ส่วนใหญ่จำหน่ายราคาต่ำกว่า 55 บาท ต่อกิโลกรัม เกษตรกรจำหน่ายราคาต่ำสุด 48 บาทต่อกิโลกรัม จำหน่ายราคาสูงสุด 90 บาทต่อกิโลกรัม

สำหรับเกษตรกรส่วนใหญ่ที่จำหน่ายไก่พื้นเมืองที่เป็นไก่ชนจะจำหน่ายเมื่ออายุ 16 เดือนขึ้นไป ไก่ชนที่ผ่านการคัดเลือกมาแล้วมีรูปร่างลักษณะที่ดีจะมีราคาหลายหมื่นบาทขึ้นไป จนถึงมีราคาเป็นหลักแสนบาท ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับไก่พื้นเมืองได้หลายเท่าตัว จากปกติไก่พื้นเมืองจำหน่ายได้ราคาตัวละ 100 - 150 บาท

นราทัศน์ (2544) พบว่าการจำหน่ายไก่ลูกผสมพื้นเมืองของเกษตรกรรายย่อย และรายใหญ่ ส่วนใหญ่นิยมซั่งตามน้ำหนักตัวขายให้กับพ่อค้า และรองลงมาขายให้กับผู้บริโภคโดยตรง แต่ผู้เลี้ยงรายใหญ่จะมีการจำหน่ายให้กับหน่วยงานรัฐบาลด้วย สำหรับราคาจำหน่าย ต่ำสุดคือ 50 บาท ต่อกิโลกรัม ราคาจำหน่ายสูงที่สุด คือ 75 บาท ต่อกิโลกรัม และราคาเฉลี่ย 62 บาท ต่อกิโลกรัม

2.5.17 รายได้สุทธิจากการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเฉลี่ย

ทิฆัมพร (2542) พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง มีรายได้สุทธิจากการจำหน่ายไก่พื้นเมืองเฉลี่ย 2,109.45 บาท มีรายได้สุทธิจากการเลี้ยงไก่พื้นเมืองต่ำสุด 200 บาท และมีรายได้สุทธิจากการเลี้ยงไก่พื้นเมืองสูงสุด 7,500 บาท